

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA
KISS JÓZSEF

XX. évfolyam. 24. szám.

A NEMZETI SZINHÁZ
MELLETT

Pannónia-szálloda

BUDAPEST,
Rákóczi-ut 7. szám.

A HÉT
SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA

most
VIII., Népszínház-u. 22.
szám alatt van.

HENRIK POROSZ HERCZEG

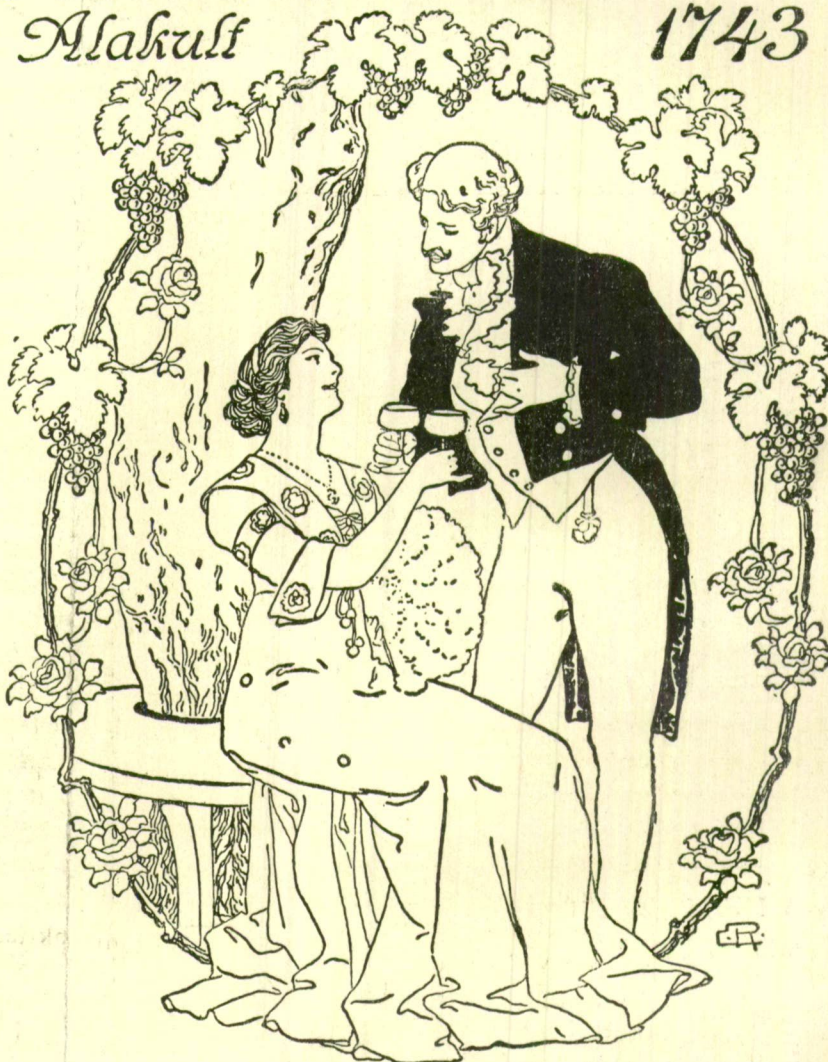
A KODAK-GÉPEK

egyszerű kezelése a kezdő amatőrt is azonnal képesíti művészi képek előállítására. Világszerte elismert elsőrangú gyártmány. KODAKOK, ugymint NAPFÉNY MELLETTI ELŐHIVÓKÉSZÜLÉKEK 6.50 koronától feljebb. Kaphatók minden szaküzletben eredeti gyári árban.

KODAK-TÁRSASÁG Wien, I. Graben 29.

„H” ÁRJEGYZÉKÜNK KIVÁNATRA INGYEN ÉS BÉRMENTVE.

Moët & Chandon
Alakult 1743

*a legfelsőbb udvar
 és az arisztokrácia
 kexsgője*

Vezérképviselő: Weidman J. Bécs. III.

A HÉT

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egy évre 20 K

Félévre 10 K

BEDŐ JÓZSEF főúri czipész
 Budapest, IV.,

Váci-utca, Városház-téri ideiglenes áruház.

Készít **uri** és **női czipő**-különleges-
 ségeket, sport- és diszcsizmákat.

Legjobb! Divatos szabás! Elegáns, izléses kivitel!

Reggelizés előtt fél pohár

SCHMIDTHAUER-féle

Használata valódi áldás gyomorbajosok-
 nak és székszorulásban szenvedőknek.

Igmándi

keserűvíz

az elrontott gyom-
 rot 2-3 óra alatt tel-
 jesen rendbe hozza.

Kis üveg 40 fill.
 Nagy üveg 60 fill.

MÉRJEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... 10.—

Negyedévre ... 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— © Budapest, június hó 13. © —

Krónika.

Politika.

— június 11.

A helyzet bonyodalmas, minél több történik a kibontakozás felé, annál komplikáltabb lesz. Bármennyire kiélesedjék is az antagonizmus a hatvanhetes és függetlenségi pártok között, érdekes, hogy dologilag voltaképpen a bonyodalomnak semmi pártpolitikai eleme nincsen. Hiszen nem arról van szó, hogy a kibontakozásban a függetlenségi nem vállalnák a hatvanhetes alapot, sem arról, hogy a hatvanhetesek elleneznék a függetlenségi alapon való kibontakozást. Ha Kossuth Ferencz megbízást kapna, még arról sem lenne szó, hogy a pártja önálló bank nélkül nem támogatná. S akármelyik faktora a magyar képviselőháznak vállalna akármilyen megoldásra való megbízást, s mégis alig van mód arra, hogy a dolgok rendbe térüljenek, egyszerűen azért, mivel egyrészt az emberek nem mernek őszinték lenni, másrészt pedig Ausztria politikája igen erős, sokkal erősebb, mint a magyar, s a tulerő arra dolgozik, hogy Magyarország ne tudjon mostani megkötött helyzetéből kiszabadulni, hacsak nem egészen megkötött kézzel.

Ebből pedig látnivaló, hogy a magyar politikusok — nem a vezérekről szólunk, hanem az ugynevezett önálló elmékről — milyen végzetes hibát követtek el, mikor pusztán a jogi és törvényi erő alapján idézték föl a mai helyzetet. Természetes, hogy mindenben igazuk van. Abban is, hogy jogunk van az önálló bankot fölláttatni, abban is, hogy a függetlenségi többséget alkotmány szerint megilleti a kormányalakítás. De hát mire vihetik ezzel a joggal? Hát a buroknak nem volt joguk a maguk országát a magukénak tekinteni? De e jog csak akkor érvényesülhetett volna, ha az angolokat legyőzik. A magyar alkotmány jogai is minket illetnek meg, de Ausztriára nem kötelezők. Mit törődik az osztrák politika a magyar alkotmányossággal? Nincs is rá kötelezve, hajlama sincs hozzá. S odaát édeskeveset számít, hogy a nemzet többsége az önálló bankot kívánja. Mődjukban lévén ezt megakadályozni, meg is akadályozzák, mivel az ő érdeküket a közös bankban látják. Dologilag még gázságot sem lehet rájuk olvasni, mert épp úgy láthatnának ők gázságot a mi önállósági törekvésünkben, abban az esetben, ha mi volnánk az erősebbek.

A koronát is az ő erejük szegődteti segítségükre. Ez is igen természetes. A korona föltétlenül elismeri a magyar jogot, de mit csináljon, ha e jog gyakorlati érvényesítése esetén az egyik állama, melynek szabadságát épp úgy respektálnia kell, gazdasági irtóháborúban nekimegy a másiknak, amelynek érdekeire szintén vigyáznia kell? Könnyű volt Deák Ferencznek a katonai háború kérdésére azt felelni, hogy a háborus ügyeket Ausztria és Magyarország között majd csak elintézi a magyar király az osztrák császárral. Igen, de a gazdasági és politikai háborukat nem intézheti el az osztrák császár a magyar királylyal. Ennélfogva a közöseg uralkodó arra néz, hogy ha már valamelyik ujjába be kell vágna, hát a kisebbbe vágjon bele.

Aztán az az alkotmánykérdés a többségi jogról a kormányalakításhoz. Valljuk be ezuttal őszintén, mert most meg kell ismerni a valóságot, hogy az alkotmány igen gyöngye tákolmány nemzeti jogok gyakorlati biztosítására, amíg a rendelkezéseknek semmiféle büntető vagy retorziós szankciójuk nincsen. A magyar alkotmánynak egyetlen szankciója van, a királyi eskü az alkotmányra. Szó sincs róla, hogy az a kérdés most aktuális volna: hátha az uralkodó nem törődik az esküjével? De aktuális ezuttal az a kérdés: ki bírálja el, vajjon a korona álláspontja beleütközik-e az eskübe? Azt, hogy a többséget nem akceptálja, az külső, elvitathatatlan tény, de ez azután már lelkiismereti oldala a külső tényeknek. A korona jogérzete meg egyeztetheti ezt a tényt a lelkiismeretével, akár helyes okoskodással, akár helytelenül. De mindkét fél ön-maga dönti el a pört, mert nincs harmadik tekintély, mely végérvényesen megteheti.

A függetlenségi párt mondja: mi vagyunk a többség, hát tessék bennünket megbízni, mert így kívánja az alkotmány. Ez igaz. A korona viszont mondja: tévedés, az a többség, melyet én ismerek, nem a függetlenségi párt, hanem a koalíció, mert a választáson minden párt félretette a külön programját s a koalíciós programmal lépett a nemzet elé. Már pedig én egyebet sem akarok, mint koalíciós kormányt ki-nevezni. A mi pedig a bankot s egyebeket illeti, megint nem vétek az alkotmány ellen, hanem élek a jogommal és teljesítem kötelességemet, mikor arra nézek, hogy a nemzet választása által jóváhagyott paktum betartassék, ez pedig azt mondja, hogy a választóreform elintézését semmiféle közben felvetett kérdéssel késleltetni, elodázní, vagy kijátszani nem szabad. A bank-

kérdés pedig, nem tekintve semmi lényegét, ilyen közben felvetett kérdés, melyre csak a választóreform után kerülhet sor. Hogy az önálló bank fölállításának gyakorlati lehetősége nem engedi meg a bankkérdés várakoztatását? Erről én nem tehetek. Ha gyakorlatilag az önálló bank az adott körülmények között föl nem állítható, hát ne tessék fölállítani, ahogy nem utazunk még repülőgépen, mivel gyakorlatilag nincsenek repülőgépeink.

Ha volna fórum, mely a nemzet és király között a vitás kérdéseket, mindkettőt kötelezve, eldöntené, akkor az alkotmányra való hivatkozás nem volna merő formalizmus. Norvégia alkotmánya tudott győzni a hatalmasabb Svédországon, mert módja volt a dinasztíát törvény alapján lemondottnak tekinteni. De nálunk mit csinálhat az a többség, mely a királyi felfogással kollízióba kerül? Rátérhet a passzív rezisztenciára, s erre gondolnak is ma már a harcias és az aggódó politikusok. Ám ez a nemzeti ellenállás is csak a másik fél jóvoltától függ. Tarthat addig, a míg az megengedi s tartózkodik a törvény korlátai között. De mihelyt eszébe jut azt mondani, hogy a korlátokat normális viszonyok föltételezése mellett állították föl s hivatkozik a kényszerhelyzetre, akkor adót szedhet megszavazás nélkül is, katonát sorozhat ujoncztörvény nélkül és költsékezhetik költségvetés nélkül is. Egy-szerűen azért, mert ennek a fizikai lehetősége a kezében van s a meggátlására a fizikai erő nincs a nemzet kezében.

Ezeket számbavenni nem hazafiatlanság, ellenben ezeket számba nem venni politikai mulasztás. Sajnálhatjuk, szégyelhetjük, hogy így van, de nem tagadhatjuk. Ezért akármit határoznak is a függetlenségi pártban s bármennyire ellenkezik is az illúzióval, melylyel alkotmányunkat körülveszik, ezt a válságot csak a korona akarata szerint lehet megoldani s a szerint fogják is megoldani, hála a vezető férfiaknak, akik, míg pártjaik gyűlölködve egymás ellen fordulnak, soha egy pillanatra nem szüntek meg egyetértve dolgozni.

—x.

Halott hegedük.

A hurok lassan némává meredtek;
A dallam egyszer még körüllebeg!
Ugy hallom már csak, mintha szenderegnek,
Mint a halott, emléke itt lebeg még,
Halkul, szunnyad, az álom lepte meg.

Vége. Halotti csend borul fülemre,
Szellő suhan, hideg lehelletű:
Elém idézni bárhol is akarjam:
Volt, nincs; elment, eltűnt, elmúlt a dallam,
Meghalt a hegedű.

Elszállt lelke. Vonóját mellé téve,
Magára hagyták ott az asztalon.

Mint egy halott! — suttogom elmerengve.
Formás fejét meredten hátraszegve,
Fekszik a biborszín ravatalon.

Hol van a dal, ha már nem játszszák többé?
A hangszer lelke vaj' hol andalog?
A dallamok, a dalok hova lettek,
Amiket itt már régen elfeledtek,
S hol vannak a még meg nem irt dalok?

Ki ifjan hal meg, mi lesz életével,
E tört dallammal? Megszólal-e éjjel
A temetőben, a sirhant alul?
Száz kérdés bontja csattogón ki szárnyát,
Engem a halál borzadálya jár át,
Mikor látom, hogy haldoklik a hur.

Hiába száll dalom, hiába érzem
Eremben még a lüktető nedűt,
Eszembe jut, hogy majd a férgek esznek,
Hogy engem is egyszer majd tokba tesznek,
Megfoslott húru halott hegedűt.

S felzeng egy dal, mit hallgatni nem bírok:
A temetőben zengenek a sírok,
Hallok csókot, kacaját, szilaj tusát,
A dalokat, mik megszakadtak egyszer,
S látom, veri a fekete karmester
Az örült dal vonagló taktusát.

S ha vége van a bús szimfóniának,
Körülfognak az esti barna árnyak,
S betakarom a lelkemet velük.
S elém tűnnek az esteli homályba':
Halomra rakva, össze-vissza hanyva,
Zárt, hallgató koporsók és halott hegedűk.

Nagy Zoltán.

A számüzött.

— Aquincumi emlék. —

Irta: SZEKULA JENŐ.

(2)

IV.

Ez a szerelem kertje volt.

Péntek volt, Vénusz ünnepe. A czirkusz mögött a sötétben a szerelem isteni lányának alacsony temploma fehérlett, s a fülke most a rezedák illatában uszott. Itt várt Veraniusz a lányra, aki a vénasszonynyal üzent neki.

— Alighanem megcsalnak — gondolta. — Talán valami kiélt hetéra üz játékot velem, s csalt ki ide.

De a templomban a szerelem lányának festett képe világított szüziesen, szeplőtlen tisztaságában. — a homályban mintha szomorú tekintetével találkozott volna, és magában hálás szívvel gondolt jóságos gyermekére a tengernek, aki még e kietlen vidéken sem feledkezett meg róla.

Itt már szűk sikátorok következtek, s a negyed a szabad szerelem lányának a tanyája volt. Türelmetlen-

ségében betévedt ide, majd eljutott egy nagy kertig, ahol a durva színekkel kifestett Priaposz-szobor s a kővedrekben lobogó olajlángok elárulták, hogy ez a hely a tiltott gyönyörök és a megfizetett szerelmek tanyája.

Már Rómában sokat hallott e gyarmatváros szerelemre kárhoztatott tündereiről, akik hivatva voltak arra, hogy az egyidőben nőtlenségi fogadalmat tett legionáriusok sivár életét fölvidítsák. E leányok innen, miután kellően beavatták őket a szerelem misztériumaiba, elkerültek a birodalom minden lupanariumaiba, s rendszeren Róma legzüllöttebb negyedében fejezték be pályájukat.

De most kísértő fényben uszott a liget, s a kerti tóban, amelynek vize langyos volt a beléje ömlő forrásoktól, lányok fürödtek az alkonyat titokzatosságában. Egy pagonyban Érosz szobra állott őrt, az almát magasra lobogtatva a kezében. A folyondárral befutott lugasokból álmodozó arcú leányok bámultak kifelé kékfényű kiélt sugárzású szemükkel. Az uton, a hatalmas jegenyefákkal szegélyezett réten, centuriók sétáltak gazdag aranyozású hadi ruhában, római kereskedők, ledér ifjak, akik talán az apai korbács elől szöktek meg, araviszk benszülöttek, akik félig már római viseletben jártak, de a nyugati műveltségéből csak nagy bűneit tanulták el.

Leért a tisztásra. Világított a hold, s nagy kör közepén a háboruban zsákmányul ejtett szüzeket sorolták ki a katonáknak.

A virágfosztás ünnepe volt. A füzes szélét katonák lepték el, rabolt szerelmeseikkel. A levegő megtelt vad, éles tiltakozó kiáltozással, az elárult szüzek sikongattak kietlen és tehetetlen kétségbeesésükben, jajveszékelve a virágtiprás estéjén, hogy Veraniusznak egy pillanatra elállott a szíve verése.

Junius eleje volt és még virágoztak a fák. De a levegőben már a nyár komor sejtelve lengett, s ahogy szálltak a hangok, egy pillanatra úgy rémlett neki, mintha a költő tavasz zokogását hallaná.

Menekült innen. Félt, hogy lekésik a találkáról. A tábor bástyájáról még nem riadt el a második kürtjel. De alig ment néhány lépésnyire, hirtelen egy fehér ruhás leány futott el mellette, riadtan, mint az üldözött szarvas. Leroskadott előtte a földre, s kétségbeesetten rántotta meg köntösét.

— Ments meg... — susogta. — Üldöznek!

A lány különös viseletben volt, mint a vad népek gyermekei. Haját, mint valami korona, kagylóval font diadém szőritotta át, aranyfoglatban. Fehér köntösét gazdag aranyvarrottas szegélyezte.

Talán őt is a Balaton mellől hurczolták ide a szüzekkel, akiknek jajveszékelése még Veraniusz fülébe csengett.

— Ki vagy? — kérde a költő meglepetten.

— Királyleány vagyok, a bójok törzséből — suttogta a leány, kinek a köntöse szegélyét össze-vissza tépte a tüske, meg a galagonya bokra. — A nevem Lalage. Egy nagy kertből szöktem ide, mert a katonák durvák voltak és ütöttek.

Nagy, buzavirágzinű szeme megtelt könnyel.

— Jönnék... rejtőzzünk el. A katonák!

Bevonszolta Veraniuszt a czirkusz homályos rekesze alá. Künn megeredt az eső, s a sötétben még hallották, amint a katonák futottak alá az uton.

— Merre szökhettek? — kiáltozták.

A leány közelebb huzódott ismeretlen barátjához. A szíve ijedten dobogott, mint a fészkből kiesett madárfiókáé.

— Jer — mondta a költő a leánynak, ahogy a katonák alakja tovatűnt a sötétben.

— Hová? — kérde a királykisasszony, míg a szeme tágrányilt és sugárzott, mint az almavirág, vöröfényes tavaszi időben.

— Haza... Esik az eső és megfáznál, Lalage. Majd tüzet gyújtunk és felszárítod a ruhádat.

A királyleány összerázkódott.

— Nem... nem — tiltakozott. — Előbb el kell búcsuznom valakitől, az országuton... a vőlegényemtől.

Beszélt lázasan, összefüggéstelenül szavakat, amik messze szálltak a lélektől. Mintha álmodna. Megindultak kezét kézbe fogva az uton, amely most föl a magasba vezetett.

A leány beszélt. A bójok fölkeléséről a véres csatáról a Balaton partján, amelyben elesett tizenkét király és sok ezer vitéz vére omlott el. Nagy, jegenyefatermetű legények voltak, óriás kardokkal hadakoztak, amelyekkel az ökröt is le lehetne fejezni.

Gyülölte a római szolgaságot és inkább választották a pusztulást, semhogy országutakat törjenek s fiaikat elszedjék katonának.

Majd sirni kezdett a leány, az apjáról beszélt, az öreg Pinnetusz királyról, aki most elvesztette a családját és egészen tönkrement.

Kiértek a dombtetőre. Itt volt a vesztőhely, fekete keresztek meredeztek a vadvirágos oldalon, egymás mellett sorban tizenkettő. Rablóvezérek... vagy szabadsághősök, akiket itt szégyenteljesen kivégeztek, mert a város környékét dulták.

Kibújt a hold a felhők közül. A leány lassan kuszott előre a szeszélyes galagonyabokrok között. A szélső kereszten ifju óriás lógott, arcza eltorzult a végső viaskodásban. A keresztfán fekete madarak gubbasztottak, behúzott fekete szárnyal.

A leány felsikoltott riadtan, mintha vad látomás tartaná ígézetben.

— Ez az én vőlegényem — vijjogta és csókolt a mohón, kábultan a rablóvezér vérző, átszögezett lábát.

*

— Jól van, elmegyek veled — susogta a királykisasszony, megadóan hajtván le csigával koronázott fejét Veraniusz vállára. — Leszek a rabnőd, szolgád. Ti rómaiak ugyanis uralkodásra születetek, míg nekünk, a föld egyszerű gyermekeinek az a hivatásunk, hogy járom alá hajtsuk a fejünket. Csak ne üss, s bánj jól velem, mert otthon nekünk is sok cselédünk volt s én sem bántottam egyet sem.

S amint újra elhaladtak a czirkusz mögött, a lánygosan szitáló esőben a költő mintha kékruhás női jelenséget látott volna várakozni.

— Volumnia! — susogta magában önkéntelenül.

Eljött!

Egy pillanatra kísértésbe esett, hogy hozzárohanjon, de arra gondolt, hogy valamelyik istennő keze van a játékban, az akadályozta meg találkozásukat, s nem akart a végzetrel szembeszállni.

Othton fáklyát gyújtott fel az átriumban. A királyleány lekuporodott a földre, s nézte a lobogó lángot. Veraniusz borral kínálta, amitől felmelegedett.

Beszédes lett. Törve, de elég értelmesen beszélt a római nyelvet, mert népe már szolgaságban nőtt fel. A lánynak görög neve volt. Elszánt, szilaj faj. Egy éjszaka tizenkét király gyűlt össze a házukban, amely czölöpökre volt építve a Balatonon. Megbeszélték, hogy kiirtják a rómaiakat. Az apja, az öreg Pinnetusz, nagyesszü ember volt, ellenezte a dolgot, de a többiek lehurrogták a tanácskozásban. Bár inkább

hallgattak volna bölcs szavára. Mert nagy tudományu ember volt és még a csillagok járását is ismerte.

Nem akart testvérei árulójának látszani, tehát beállott a szövetségbe. Két hét múlva már ostrom alatt állott a római tábor, s a katonák megfutottak. De azután Aquincumból kaptak segítséget. Három napig tartó rettenetes csata következett, sötét erdőkben, kietlen tisztásokon.

— Fitestvéreimet vártuk az asszonyokkal — susogta a lány. — De helyettük marczona katonák törtek ránk, s elhurczoltak bennünket; szegény apánk már előbb elbujdosott. Most azt sem tudja, hova lettünk.

A királylány reszketett. Félt. Fázott a lobogó láng mellett is.

Az apjáról beszélt, aki most kétségbeesetten barangol a Balaton partján s kedveseit hívogatja. Hosszu, ősz szakállát lengeti a szél. Öreg napjaira szegénynek a szabad ég alatt kell hálnia.

Nagyon szerethette az öreget s arcza szinte átmelegedett, ha róla beszélt. Derék király volt. Vén korára sem akart családjá terhére élni, s azért minden nap elment halászni a Balaton partjára. Gyönyörű nagy halakat vitt haza. Nem engedte, hogy a halat a cselédség főzze meg, mert azt mondta, nagy tudomány az s a halfőzéshez igazán csak a királyok értenek.

A lány beszélt... Szőke hajára aransugarakat vont a kagylókorona... A költő hallgatott...

...De késő éjszaka, kialvó lángok mellett, hogy betemette arcát a királylány hajának tündéri szőke-sége, azt álmodta, mintha a végtelen tenger borulna föléje s betemetné a sugárzó ég miriád csillagjával, amely beragyogja a tiszta, gyönyörű, a babonás Balatont!...

V.

Volumnia?

Veraniusz kora reggel kelt fel. Elhatározta, hogy tiszteleg a helytartónál, amit eddig elmulasztott s megkéri, hogy ajándékozza neki a rabnőt, aki mint harci zsákmány, a légio tulajdona volt.

Az utcán izgatott volt a hangulat. Hetivásárt tartottak s a nyüzsgő sokaságban római hivatalnokokat és katonákat látott csoportonként komor arccal tanácskozni. A tábor sánczain aggódó arccal sétáltak a tisztek, s bámultak a Duna elvesző vidékére, mintha valami távoli ellenséget kémlelnének.

A síkatoron most egy lovasfutár vágatott végig. Messze vidékről jöhetett. Sáros volt az uttól s a félseme véres kendővel volt bekötve.

— A kvádok áttörték északon a határt — terjedt el a hír futótüzként a tömegben. — Ulazia Kasztrától északra egy római őrséget lemészároltak. Aquincumot is veszély fenyegeti.

Megállottak és sűrű rajokban tárgyalták az eshetőségeket. A negyven év előtti háboru borzalmairól beszéltek, mikor a barbárok átúszatták a Dunát és a várost felgyújtották. Öreg emberek még emlékeztek a rémes napokra.

Veraniuszt nem nagyon izgatta a kérdés. Azt gondolta, hogy reá nézve a halál csak megváltás volna.

A kormányzó helytartó palotájához ért, ahol most a szellős lépcsőkön előkelő katonatisztek jöttek lefelé.

Messzallának hívták a helytartót. Fogadott fia egy ősrégi arisztokrata családnak.

Rengeteg tudásu öreg ur volt, a szenátus esze, ahogy nevezték, és fontos államügyekben a császár is sokszor kért tőle tanácsot. Sok évet töltött a germán

földön, ahonnan mint babérkoszorús hadvezér tért vissza. Öregségére ezt az állást szemelte ki számára a császár, mert e veszélyes tartományokban sokszor lehetett szükség nagy eszére és bölcs tanácsaira.

Veraniusznak sokáig kellett várakoznia, míg fogadták, az öreg ur éppen a légio parancsnokát kísérte ki, az ifju Szeveruszt, híres afrikai lovagok ivadékát, aki néhány hónap óta volt csak itt.

Szeverusz unokaöccse volt Szeptimiusz Lucziliusznak, akit később római császárrá választottak, s ebben az időben Carnuntumban táborozott, mint Felső-Pannónia helytartója.

Egyike a legelőkelőbb arisztokratáknak, rokonságban állott a császárnéval is.

Veraniusz jól ismerte a római kocsiversenyekről, amelyekben nagy szerepet játszott. De úgy látszik, szakítani akart az előkelő ifjak léha életével, azért választotta a csatamezőt, ahonnan még elődei annyi babérlombot hoztak haza.

A prokonzul barátságosan üdvözölte a költőt.

— Csakhogy eljöttél — mondta. — Már sokat beszéltünk rólad. Gyönyörű vigjátékaid voltak s szép jövő állott előtted. Azt hittük, te leszel a második Terentius... De nem bírtál ifju véreddel... s a császár, az isteni Pertinax...

Elhallgatott. Olyan idők jártak, hogy az uralkodókról nem volt jó hangosan még csak beszélni sem.

Levezette a száműzöttet a lugasba, amelynek rácsán szüziesen virágzott az orgona. Bemutatta a lányának, aki szőnyeget kötött.

Veraniusz egy pillanatra meglepetten állott meg. Mert gyönyörű jelenség volt a lány, akit az első estén is megcsodált. Oldalt kissé leszorított fekete hajába villogó igazgyöngyöket fűzött. Arcza finom volt és halovány, szinte fehér, mint Róma legelőkelőbb szüzeié. A költő elragadta a gondolat, hogy a lovagrend legragyogóbb hölgyével beszél, kinek áttetsző bőre alatt üdén lüktet nagy, örök nemes vére, amely már a trónra is eljutott.

— A Nanno-versek szerzője! — szólt elfogódottan a lány. — Már régen ismerem. Könyv nélkül tudom a gyönyörű elégiákat, amiknél szebbet még a nagy Ovidiusz sem írt.

Veraniusz arcza belefehéredett a dicséretbe.

— Sokszor törtem a fejemet, — mondotta a Messzala-lány — hogy ki lehet az a Nanno. Azt hiszem, csak költött név. Csak isteni álom. Sohasem élt ilyen csodálatos hajadon, aki valóságos tündér.

A költő hallgatott. Nem akarta elárulni, hogy Nanno csakugyan husból, vérből való lány, s még hozzá milyen gonosz teremtés.

Elmondotta jövetelének czélját. Messzala érdeklődéssel hallgatta, s megengedte, hogy a rablányt magának tartsa.

A lány felállott. Koszorut kötött kőszá orgonavirágból s átnyújtotta a költőnek.

— Vidd el a királylánynak. Mondd, hogy én küldöm.

De az arcza fehérre vált hirtelen. Ajka belesápadt, mintha valami leküzdhetetlen sirást akarna elfojtani.

— Rossz álmom volt az éjjel... — susogta mintegy mentegetőzésképpen. — Esőben állottam, kék ruhában s vártam valakire, aki nem jött... magam sem tudom, s talán sohasem fogunk találkozni.

— Ostobaság. — nevetett Messzala.

Veraniusz felállott. Szívén babonás sejtelen vonaglott keresztül.

— A nevedet mondd, isteni hajadon, — szólott a lányhoz — hogy éneken örökítem meg minden betűjét.

— Volumnia! — sugta a lány, álmodozva, míg fehér kezével orgonaleveleket tépdessett.

— Volumnia! — sóhajtott a költő, és leejtette kezéből a tiszta, a fehér, a frissen font koszorút.

*

— A végzet rontott meg... a végzet... — susogta Veraniusz, hogy czéltalanul bolyongott az utcákon, amelyek most fehérén világítottak a déli verőfényben. Egy pillanatra megállott, hogy elfojtsa kábitó szivdobogását. Azt hitte, csak a káprázat játszik vele. Hisz nagyon sok Volumnia élhet még itt. Egyszerű hivatalnokcsaládok leányai. Katonaasszonyok. Ez a név, amely a régi köztársaságban csak matrónákat illetett, oly sűrűn terem itt, mint a rozmarin a fehér kövek közt. Csak az önhietség hiteti el vele, hogy ismeretlen szerelmese nem más, mint a nagy Messzala leánya.

De mégis. Valami különös mámor kábitotta el, a kerti violák kedves illata, amely a fekete hajfürtök-ből áradt.

— Nem lehet véletlenség — gondolta és kincseket adott volna érte, ha újra találkozhatott volna a kerítő-asszonnyal.

Elkerült a Duna-partra. A tulsó oldalon, a kisértő mocsárvidéken lovas alakokat látott, amint kíváncsian bámulták a messzire fehérülő várost. Nagy báránybőr-süveget viseltek s hosszú lándzsáikkal élénken mutogattak a római erődtvények felé, ahol éppen az őrseget váltották fel.

— Ezek szittyák, vagy párthusok — gondolta, a római világfiak kezdetleges néprajzi ismeretével. Szerették ugyanis a szélső Kelet ismeretlen népeit közös gyűjtőnevek alá venni.

Egy pillanatra megrázkódott a félelemtől.

Mikor visszafelé fordult az úton, az árok partjáról hirtelen nevének szólították.

— Veraniusz!

Megfordult. A vénasszonyt látta, akivel az első estén találkozott. Kendője tele volt kötve levéllel, giz-gazzal. Ugy látszik, gyógyfüveket keresgált a réten.

— Mondtam, ugy-e, Veraniusz, — sipította a boszorkány — hogy ne szalaszd el a szerencsédet. A lány most halálosan meg van sértve. Tudni sém akar rólad. Pedig ne gondold, hogy valami közönséges lány. Áldhattad volna Vénuszt érte, hogy így beléd bolondult.

— Az istennő nem akarta, hogy találkozzunk — mormolta komoran a költő. — De te rávehetnéd újra, hogy eljőjön.

— Jupiterre, nem fogod többé látni — sziszegte a boszorkány. — Kétszer nem kínálja fel magát.

A banya tovatípett a keskeny gyalogösvényen, Veraniusznak még annyi ereje sem volt, hogy utána kiáltson.

A nap legnagyobb részét halálos unalomban töltötte. Még a rabnője sem tudta felvidítani. Pedig Lalage az öslányok született kedvességével mindent elkövetett, hogy jókedvre hangolja.

Este sokáig bolyongott az ismert utakon, a czirkusz mögött a sötét sikátorokon. S hogy elment Vénusz fülkéje mellett, hirtelen megállott, mintha gyökeret vert volna a lába.

Egy leány térdelt ott sirva, könyörögve a tenger isteni asszonyához, hogy segítse meg boldogtalanságában. Az oltárra fonott római kalácsot helyezett. Vállán a lovagrend lányainak vörös kendője piroslott. Arczát nem lehetett kivenni a homályban.

Sötét volt, nem világított a hold. De Veraniusz valami babonás sejtelemről megkapva felkiáltott:

— Volumnia!

A lány megfordult. Ijedten, lázban, mintha álomban beszélne, susogta:

— Veraniusz!

Es átölelték egymást és csókolództak, mámorosan a sejtelmes sötétségben, amely betakarta őket, mint valami helliusi fátyol. Fölöttük világított a csillagos ég, mint valami arannyal átszövött kendő. Csak a farkasok nyöszörgése hallatszott a kietlen csendben, amint a czirkusz sötét fészereiben üvöltöztek az éhségtől.

Nem látták egymást, csak a szívük dobant össze vak, emésztő sejtelmektől mámorosan.

— Azt sem tudom, ki vagy — susogta a költő, hogy érezte a testéhez tapadni a lány sovány mellét, amely élt... s szinte kivirágzott a vörös kendő alatt.

— Ne is tudd meg soha — susogta a lány. — Gondold, hogy a szűz Diana szállott le hozzád, s ölelget az esthomályban. Mint a pásztorfiúhoz egyszer Hatmusz a völgyben. A föld egyszerű gyermekeire, tudod, szerencsétlenséget hoz, ha kendőzetlenül látják az istennő arczát.

— Nézd, ott fáklya lobog a sikátor szélén — mondotta Veraniusz. — Jer oda. Nem bánom, ha halálom lesz is az a pillanat. Hadd gyönyörködjem tündérszépségedben, amit így csak sejtenem adatott.

— Nem... nem... — vonakodott a lány. — Oly jó így az ismeretlenség gyönyörűségében, mintha csak árnyaink ölelkezzenek, csókolódnának, a halálos Léthe partján... Tegnap is vártam rád. Esőben. Ugy szöktem meg hazulról. Pedig hogy ugattak a kutyák. Jaj, ha az apám megtudná. Megölne.

Csókolództak újra, öntudatlanul. Mint mikor szomszúságtól elepedő utasok először találják szűz forrás tiszta vizére. Mintha már régen, évek óta vártak volna erre a találkozásra, a nagy, fény nélküli sötétségben, amely betemette őket. Veraniusz arcza viharzó lázban égett, s hogy a lány feje vállára omlott, ismét a szűz violák illatát érezte szállani, mámorosan, mint reggel a kormányzó kertjében.

Leültek a fehér padra a templom elé. Álmodozva, míg térdük összeért. A vékony himateonon keresztül Veraniusz érezte a lány fehér bőrének forró sugárzását.

— Nem tudom, mi van velem — sóhajtotta a lány lázasan, mintha csak a sötét alkonyattal társalogna. — Vénusz elvette az eszemet. Megfeledkeztem ősaným tisztaságáról, a szűz erkölcsökről, amiket az első napsugárral magamba szívtam. Ha a városban tudnák, hogy én most itt vagyok veled, megölne a szegény, s pellengérre állitana az asszonyok nyelvére.

Sirt, s reszketett, míg Veraniusz magához vona, s csókolta halavány arczát, amin most aláperdültek a könyvek. Egy pillanatra mintha elmerült volna körülöttük a világ, a szerelem lázas gyönyöreitől égve, de a lány reszketve vona ki magát Veraniusz öleléséből.

— Ne, még ne... nem tudom. Szeretlek. De ne bánj velem úgy, mint valami közönséges rabszolgánővel. Majd máskor, egyszer... újra eljövök. Ugy-e, megint fogsz várni rám. Hisz a világ előtt egymáséi úgy sem lehetünk. Pedig úgy szeretnék csókolódnival veled a napvilágnál.

A költő megrázkódott.

— Szegény Volumnia! — susogta. — Tudom, hogy ki vagy. Királyasszonyok vére sugárik ereidben. Nagy és nemes leány létedre miért is vetetted szemed a nép szegény, száműzött fiára, aki sohasem emelkedhetik oly magasra, hogy elérjen.

— Ne mondd ezt, — vigasztalta a lány — hisz tudom, Nereida tündér volt az anyád, s apád maga

a nagy Pán volt, az erdőisten. Hisz oly szép vagy, amilyen csak egy isten fia lehet.

Csókolódtak újra, s Veraniusznak éreznie kellett, mint zihál a vékony kendő alatt a leány mellé, aki most reszketve vont ki magát öleléséből.

— Megyek — kiáltott fel hirtelen Volumnia. — Félek, hogy a rabszolgák észrevesznek, ha keresztül-szököm a kerítésen.

S elfutott, mintha csak a köd nyelte volna el; s Veraniusz azt hitte, hogy csak felizgatott vére üz vele lázas, isteni, tündéri játékot.

— Ugyan, ki lehet ez a szüz?

VI.

A kvádok betörése.

A rémhírek a barbárok betöréseiről, úgy látszik, éppen nem voltak tulzottak. A várost már a kora reggeli órákban előzönlötték a menekülők. Gyalog s ökröktől vont szekereken aggastyánok, asszonyok, gyermekek ereszkedtek le az északi uton, s befogadásért könyörögtek.

A maczellumot már a kora reggeli órákban izgatott sokaság lepte el. Sokan a Duna partra siettek el, ahol a szürkület réveteg-világánál vörös fényben lángolt az északi határ, mintha égő falvak pirossága volna. A tábor felől egész délelőtt sirt, riadozott a kürtjel. Az utcákat katonai őrzékek lepték el, s a közeli falvakból egyre özönlöttek a felfegyverkezett csapatok. A Vetus Salina és az Intercisa egész helyőrsége felvonult.

A játék, úgy látszik, életre-halálra megy.

Az özönlő sokaságban Veraniusz egyre sűrűbben hallotta emlegetni Viduár király nevét. A kvádok vad és félelmes vezére nagyvási hőbortjában megesküdtött Thórra, az öldöklés istenére, hogy kiirtja a rómaiakat és pusztasággá változtatja a Valéria tartományt.

— Szövetséget kötött a jázigokkal — rebesgették. — Északon harmincezer fegyveressel hatolt keresztül a határon. A jázigok délen fognak betörni, átszimatva a Dunán. A vihar sebességével közeledtek Aquincum felé. Az utjukba eső erődítményeket elsöprik, mint a forgószél.

Délben három barbár pap érkezett sovány lovakon a városba. Viduár király követi voltak. Csak vékony farnea s keskeny paizs volt a fegyverük. Nagy tömeg gyűrűzte körül őket, s a katonáknak kellett megakadályozni, hogy a nép dühe darabokra ne tépje őket.

Fiatalemberek voltak még. Rőt hajuk fönt csimbókba volt kötve, magasan, ahogy ezek a népek szokták, hogy arcuk még félelmeesebb legyen. Övükből tarkabarkka jóselek, színes kövek lógtak le. Varázsszerek.

A kormányzót keresték. Illatos viasztáblákon levelet hoztak. A hódító üzenetét. A tömeg körülözönlötte a palotát. De onnan csak nagysokára szivárogtak ki a hírek. Arról beszéltek, hogy a helytartó a küldötteket vasra verette.

Az izgalom nem mult el a késő esti órákig sem. Most már az erőd környékét árasztották el, melynek sánczain belül lázasan folyt a csapatok készülődése. A bejárat a felvonóhid fölött fáklyákkal volt megvilágítva, amelyek vörös fényvel ragyogtatták be a márványtáblát, amelyen a *Legio II. Adjuctrix, Pia, Fidelis* felirat, az itt állomásozó helyőrség teljes czime pompázott.

Hüvösen fujdogált az alkonyati szellő. Megérkezett Messzala is, kocsija lovas kísérettől körülvéve. A tolongásban Veraniusznak sikerült bejutnia a táborba.

Hatalmas és szinte bódító látvány tárult eléje.

Kibontakozva állott az egész légio, kivonulásra készen, teljes csatarendben. Harcias rajokban sötétlett a gyalogság, leeresztett arcuszijakkal, ez az erős és legjobban fegyelmezett dunai katonaság, amely e pillanatban, úgy látszott, képes lett volna a négyszögeiből kiforgatni a világot. A háttérben a lovasság helyezkedett el, tömör rajokban, elől a cohorsfőnökök fekete paripákon, sörényes lobogó sisakkal a fejükön. A légio volt ez, igen, a hűséges és szent sereg, amely annyiszor hordozta meg diadalmasan a sugárzó sasjelet és az arany-sarkányt a Duna tulsó vidékein is, melynek határai elvesztek az ismeretlenségben. A veteránok sorakoztak az első sorban, fekete paizsaikkal, katonák, akik már az afrikai ég alatt is harcoltak. Vörösré borotvált arcukat sebhelyek fedték, amelyek kivilágítottak a fekete szíjak alól is. S az est titokzatosságában, hogy a ponyvákat verdeste a nyugati szél, megnöttek, kialakultak a csapattestek a tábor elvesző körvonalai között, a maguk zord pompájában és félelmetességükben. Veraniusz keblén valami leirhatatlan mámor viharzott keresztül.

Mert a latin földek fia volt, ahonnan egykor kiindultak a világ meghódítására. S bár száműzetésben kellett élnie, s keserű büntetésben részesült, ő sem tudta kivonni magát az alól a hódító és mámoros érzés alól, amely a római lelket erős seregek láttára elfogta.

A fővezéri sátor hatalmas ponyváját tépte, verte a szél, mintha sasszárnyak csapdosták volna a levegőben. Odabenn izgatott haditanácskozás készült. Ide csak futó pillantást sikerült vetnie a bejáron keresztül.

Nagy asztalt ültek körül a gyarmat előkelő tisztjei. A középső helyet a nagy Messzala foglalta el. Hatalmas termete alatt szinte roskadozni látszott a vasszék. Az egész társaság őt figyelte, mintha ajkáról lesnék a megváltó bölcseséget. De most hallgatott. Összevont, bozontos és már hófehér szemöldökét merően sütötte a földre, mintha titkos szellemektől kérne tanácsot. A hatalmas elme fáradt volt. A nagy és világos ész, amely oly sok válságos helyzetben hozott már megváltást a rómaiakra, most nem működött e nehéz pillanatokban, mikor mindenki tanácstalanul állott.

Mellette ült Szeverusz, az afrikai. A dux limitis. A határvezér. Nyakát a fővezéri diszruha aranypántja ölelte át. Különösen szép volt most sötétbejátszó arczával, mely emlékeztetett dicső lovag elődeire; akik messze délen, kietlen afrikai ég alatt csatáztak. De a szeme kék volt, szinte áttetsző, mint az ibolya, amit az Észak királylányaitól örökölt.

Kissé lejjebb a pannon királyfi ült, első szülötte a földnek, különös ősi viseletben; kezdetleges, dárdáját a földre támasztva. Résztvett a tanácsban, bár nem sokat értett a római beszédből. Csak bánatos szeme csillogott szeliden, mintha most is tündérregékről álmodozna. Szakállába már ősz szálak vegyültek s az egész alak olyan volt, mintha most támadt volna életre valami régen elfelejtett dajkameséből.

De a figyelme most egy fiatal centurio felé fordult, aki felolvasta halálos csendben Viduár király üzenetét. Három viasztáblára volt írva, ékes római nyelven. A vad népek királya, úgy látszik, elfogott valami római íródeákot, s azzal iratta meg a levelet.

Hangzott pedig ekképpen:

»Üdvözlét Valerius Messala Quintiliusnak, legatus consularisnak; a Valéria gyarmat helytartójának.

Testvéri csókját küldi neked a Cusus folyó partjáról Viduár király, az istenek szerelmes fia, a hatalmas kvád nép fejedelme.

Nerthus istennő, a föld anyja, megjövendölte

nekem csillogó tengerszem partján, hogy fegyvereink győzedelmeskedni fognak a té népeden.

De nem akarom a hozzád tartozókat kiirtani, megparancsolom tehát a következőket:

Küldj nekem ezer marhát a legközelebbi állomásra, hogy dicső hadaimnak legyen mit enniük.

Túszokul küldj háromszáz leányt a város legelőkelőbb szüzei közül, és hat tisztet a vezéri korból.

Ulcisia Castra vár előtt fogadj hódoló küldöttséggel, fegyvereiteket átadván; ez esetben szabad elvonulást ígerek neked egész népeddel együtt. Ha nem hajlasz parancsaimra, akkor kardélre hánylak benneteket egy szálíg, még a csecsemőket is, s neked, öreg ember létedre, kutyák nyalják fel a véredet.

Még egyszer testvéri csókomat küldöm, öreg ember, és királyi jobbomat nyujtom feléd. Vuotán isten világosítsa fel szivedet. Üdvözöllek!

(Folytatása következik.)

Toll és tör.

— június 11.

A KISGAZDA. Samuval találkoztam minap, a szegény Samuval, aki az ócska ruháimért és elnyűtt cipőimért szokott eljárni hozzám. Nem tudom, hogyan jutottam Samuhoz, és rejtelmes egyéniségéről sincs bővebb értesülésem, csak az, hogy mintegy harmincz esztendő, foglalkozás nélkül való legény, aki nagynéha, ha már kétségbeejtő a nyomorúsága, rikkancsnak csap fel. Nos, találkoztam a minap Samuval, de olyan elegáns volt, hogy rá se ismerem, amikor könnyedén megbillentette előttem kalapját.

— Nem ismer meg? — kérdezte.

— Samu!... No lám... — hebegtem. — Mi történt magával? Honnan ez az elegancia?

Samu közel hajolt hozzám, és a fülembe sugta:

— Én voltam a kiskazda.

— Miféle kiskazda?

— Nem tetszett olvasni? Most, az állatkiállításon...

Én voltam az, aki a látogatóknak a jó szaftosokat mondtam... Azt a rézfán fütyülő arkangyalát!...

— Pszt, pszt, Samu! Ne olyan hangosan. Nem olvastam... Nem értem... Mi történt?...

— Hát egy hirdetést olvastam, hogy ügyes és diszkrét fiatalembert keresnek könnyű mellékfoglalkozásra. Jelentkeztem. Arról volt szó, hogy az állatkiállításon, ami most volt a Tattersallban, egy kiskazdát akartak szerepeltetni, aki a nép egyszerű gyermekét képviseli, a természetes jó magyar észjárásával, meg tudom is én... Vidéken nem akadt ilyen, hát azért Pesten kerestek valami jóféle jasszt... Megalkudtunk, felfogadtak. Kaptam fizetést száz koronát, egy rend városi ruhát, kalapot, cipőt, parbleu, ami most itt rajtam van, meg egy rend kiskazdai öltözetet, pörge kalapot, rámás csizmát, aki áldója van, és egy ezüstlánczot, az volt a népjólét. Megszolgáltam azt a kis fizetséget, mert én mondtam a jó zamatosokat, például mikor jött a főherceg:

— Adj Isten, főherceg ur, hogy vág a bajusz? Mit csinál a kedves család?

Amire ő fensége úgy kaczagott, hogy a könye is kiperdült. Hogy valahára elállt a kaczagása, most már ő kérdezett:

— Lesz-e jó termés?

— Lesz annak, aki el nem iszsza! — feleltem.

— Hova való?

Arra összevertem a bokámat, és rázendítettem:

— Én is oda való, való, való, való vagyok, ahol az a három csillag ragyog.

A herceg nagyon meg volt elégedve.

— Na és ön? — kérdeztem Samut.

— Én? Bah! Én meg fogok házasodni, — felelte.

— Hogy-hogy?

— Tetszik tudni, volt ott a kiállításon egy lány!...

— Néző?

— Nem... Furcsa dolog... Volt ott egy nő... Azelőtt kasziroslány volt a Taral-kávéházban, ahol zülleni szoktam. Isten tudja, ameddig kaszirosfrajla volt, sohase akadt meg rajta a szemem. De a kiállításon őt is felfogadták, még pedig kondorosi csaplárosnének, a lelket! És ahogy ott álltunk, jobbra tőlem egy tehén, balra tőle egy siementhali ökör, én ködmönben, ő meg bokorugrós szoknyában, és folyton csak egymást néztük, hát borzasztóan egymásba szeretttünk. Már keszkenőt is váltottunk...

— Mikor lesz az esküvő?

— Haj, tyuhaj, — rikoltozott Samu — szüret után leszek én a párja.

— Gratulálok, Samu. Sok szerencsét.

— Köszönöm.

— Isten vele, Samu.

— Ásszója — felelte, de aztán gyorsan hozzátette:

— Akarom mondani: Isten áldja kendet!

A SZÁZEZREDIK PÉLDÁNY. A lapokban és az utcasarkai oszlopokon napok óta ott éktelenkedik egy hirdetés, hogy diadalmas étapehöz ért a magyar könyv, mert ime van egy, amely már száz kiadást ért, a százezredik példánya éppen most hogyta el a sajtót! A hirdetésnek egy könyvkiadó czég a szerzője, még pedig a legelőkelőbb kiadóink egyike, aki igazán mint irodalmi viszonyaink *ministre plenipotentiaire*-je akkreditálta magát, és jogot szerzett rá, hogy amikor beszél, a magyar könyvek birodalmának nevében beszéljen. És ez a czég mégis büszkén hirdeti, hogy a magyar írásnak legnagyobb diadala, amikor most százezredik példányban jelenik meg az a szakácskönyv, amelynek ő a kiadója. Bocsánat, de talán mégse előkelő ezt mint irodalmi diadalt hirdetni, mert ha már arról van szó, hát Bosco, a kis bűvész a mellényzsebben, vagy az egyiptomi álmoskönyv szintén van olyan elterjedt, mint Rózi néni szakácskönyve. Meg aztán kár is fennen hirdetni, hiszen, fájdalom, amugy is tudjuk, hogy Magyarországon mindig a vendéglősök lesznek a legkövérebb emberek, a szakácskönyv a legkeresettebb olvasmány, amivel szemben gyenge vigasztalás, hogy ami abban a könyvben van, csakugyan könyvben emészthető, mint legújabb literaturánk nem egy bolond terméke...

KÖLTŐK. Párisban bajba jutott egy szegény kis tolvaj, elcsípték, börtönbe zárták, amire kapta magát és versben folyamodott az ügyvédi kamara elnökéhez, rendeljen ki a számára hivatalból védőt. A vers, mert nagyon szép volt, és igazán meghatón panaszkolta a rab nyomorúságát, valahogyan megjelent a párisi lapokban és akkora feltűnést, keltett, hogy mozgalom indult meg a kétségkívül tehetséges ember kiszabadítására. Igazságtalannak mondják, hogy ez a zseni, akit a körülmények kergettek bünbe, börtönben kallódjék el. Ki kell menteni és a mozgalom már olyan hatalmas, hogy alighanem célt ér. Érdekes, Franciaországban megbocsájtanak egy tolvajnak, mert kiderül róla, hogy nem mindennapi költő. Nálunk éppen megfordítva: egy sereg költőnek bocsájtanak meg, mert nem mindennapi — csirkefogó.

A SZEGEDI SZÉPSÉGESTÉK. Szeged, a második magyar főváros, hogy ne mondjam: a magyar Nis, ugy látszik, góczpontja az ország büvészeinek. Alig két hét alatt másodszer esik ország-szerte szó Szegedről és a bűvészeiről. Most abból az aproposból, hogy három vándorkomédiás, akinek a kócznyelés és tűzprűszkölés sehogy se jövedelmezett, úgy próbált segíteni magán, hogy berlini mintára szépség-estéket hirdetett. És amikor ez a bizonytalan tartalmu reklám rengeteg nézőt vonzott bódéjukba, ők hárman, mint a gráciák, anyaszült meztelenül léptek a publikum elé. De csak egy perczre, mert a következő pillanatban a rendőrök felrohantak a dobogóra, betiltották a produkciót, a művészeket pedig, a pofonok áradatában megfűrésztvén, utóbb felöltöztették őket. Pof, bezárás, pénzbírság, csufság és meghurczoltatás: úgy hiszszük, kissé szigorú bünhődés ez a három szegedi bűvésznek, akinek végre is az volt legnagyobb bűne, hogy tévedésben voltak a szépnék alapfogalmai felől, amikor bütykös ujjukat, kajla láb-szárukat, és a bájos Nausicaa-étől bizonyára nagyon különböző keblüket mint a szépség ideálját állították ki. De a tévedésükért, az esztétikai járatlanságukért viszont bőségesen kárpótol a pszichológ éleslátásuk, amelylyel oly bölcsen felismerték, hogy a szépségeste tömeget vonz majd a bódéba. Mit tudták ők, mi az a szépségeste, de tudták, hogy a szegediek se tudják. És azért tódulnak be! Az egész esetnek pedig az a tanulsága, hogy a miskolci csizmadia nyugodtan alhatik, hiába csufolják őt, mert bizony Magyarországon még időtlen időközön át irhatja ki az ember büszkén a czégtáblájára, hogy: *Csizmadia és kéjgáz*. Mindig jól fog járni vele...

D'ANNUNZIO MEGHAL. Ne tessék megijedni, nem lehet igaz, hiszen ő maga mondta. Ő maga mondta a mocsári nádnak, az erdő fáinak, a rétek füveinek, az elszálló madaraknak, az ismerőseinek és akik őt ismerik: az ujságíróknak. Azt mondta, érzi: meg fog halni. Sejtelmé sugja, előérzete bugja, hogy meg fog halni és éppen ezért a mostani utolsó napjait arra használja, hogy megírja utolsó művét, egy regényt, szépet, káprázatosat, amelybe belelehel egész lelkét. Lázzal dolgozik, hogy elkészüljön művével, mielőtt a halál kicsavarná kezéből a tollat. Képzeltető ezek után, hogy Itália milyen kíváncsian várja a regényt, amelyben az ő nagy fiának egész lelke benne vibrál, bucsucsókokat hintve széjjel a világba. Várjuk ezt a regényt mi is, de amig megjelenék, hadd csodáljuk d'Annunzio férfias bátorságát, amelylyel ime a halálát is belevonja spekulációiba. Ez aztán az ember! Aki attól se fél, ha netalán életben marad. Pedig tudják, mit jelent ez? A legnagyobb csapást, ami művészt csak érhet. Azt jelenti, hogy d'Annunzio, aki mához egy hónapra igéri be halálát, — önmagát élte tul. És van-e ennél kinosabb?

Őszi strófa.

Megérnek másfelé a dús gerezdek,
S szivemről sok sárgult levél pereg.
Szenvedélyek kivesznek s újra lesznek,
Nagyot kívánnak, mernék emberek.

A lelkem vágyak vágyitól megreszket,
De van, hogy már vágyódni sem merek.
Csak néha álmodom: a lány telet,
Ködöt, didergő fát, a sirkérszetet.

Mohácsi Jenő.

Krónika II.

Népek országutja.

— június 11.

Amit a világ legnagyobb iskolamestere, a háború, olyan szépen megmagyarázott az őskortól kezdve a népvándorlás idején keresztül, mongol betörésén át török hódításig: hogy Európának az a (meglehetősen hexensusszos) dereka, aminek Magyarország a neve, a legegyszerűsebb út a kultura és a civilizáció felé szomszéd embereknek, azt a későbbi félbékességes idők azután elfeledtették a világgal. Ennek a földnek vagy átká, vagy áldása, de kétségtelenül végzete az, hogy a mérkőzések tere legyen. Amint elpihen az emberekben a vetélkedő kedv, amint otthonülővé válik a szakaszosan visszatérő biedermeier-korok gondolkozása, elvész ama földek jelentősége is, amelyeket földrajzi fekvésük nemes mérkőzések csatáterévé predesztinált.

Amig a német csak filozofált és a szobában ülven akarta keserű dohányfüst mellett spekulálva kisütni, hogy milyen a világ, addig eszébe sem jutott meg is nézni, hogy milyen hát az a szomszéd tulajdonképpen, hanem megcsinálta magának a magyar és Magyarország fogalmát még abból az időből, amikor mi látogattunk el ő hozzája, már akár Attilának hívtak bennünket, akár Hadik ezredesnek. Kellemetlen ország, gyűlöletes nép-ség voltunk nekik. De a francia hódítás milliárdjai feltárták a Ruhrvidék fekete gyémánttal telt szívet és az őserdők kővé vált kincsétől a német a világ legelső technikus-nemzetévé józanodott a »kategorischer Imperativ« ködös dichter-denkerkedéseiből. És eljövén a huszadik század, automobilra kapott és a szobában való ülés helyett most már új népvándorlást kezdett meg, mint apái, az allemannok, a keruszkok, a longobárdok, a szászok, a bajuvárok, vagy nagybátyjai, a burgundok, gótok, vandálok, gepidák, avagy pedig unokatestvérei, a normannoknak is nevezett dánok. Mert nagyon sokféle ám a német! Ha jól megvakarjuk, még maga az »Erbfeind«, a francia is frankká vedlik, az pedig semmi egyéb más, mint a sváb.

De akármennyiféle legyen is: most már, hogy a béke nemes háborújára gondol és annak a szerszámán dolgozik földön és levegőben, — csak a vizen nem — szívesen látott vendége ennek a földnek, amelyen hajdan is együtt verekedett velünk az elomló Róma degenerált zsarnoksága ellen. Mert, mondom, ez a föld a Hadak Utja, nemcsak a Csaba vezér értelmében, hanem immár a benzinnek az illata szerint is, amely ma már olyan nemes, mint volt hajdan az asa foetida, egy másik hatalmas kulturának az illatjelképe.

És lám, hogy a Hadak Utjáról beszélünk és egy lélegzetben a németekről, milyen örömdetes dolog, hogy itt ma már az eszmetársítás révén sem a Lueger hóhortos bemasirozásának nem kell eszünkbe jutnia, sem pedig annak a bus ténynek, hogy a csomádi sváb még a tejutat is lehamisítja az égről. Nem: ezuttal

örvendetes és szomszédiasan kedves eseményre gondolhatunk. Az idei esztendő legnagyobb és legjelentősebb sporteseménye és automobil-szenzációja, a »Prinz Heinrich-Fahrt« ez, amelynek a résztvevői elindulva hazulról Berlinből, Magyarországnak veszik az utjukat, a Kárpátok, a Tátra csodavidékein keresztül, másfélnapos budapesti tartózkodással, hogy azután menjenek megint tovább, haza Münchenbe. Mert nagyon nagy ám a németnek az országa!

Henrik herceg, a német császár testvéröccse, a német tengeri haderő feje, az automobilozásnak pedig egyik legfőbb mecénása, az idén erre hozza el csapatját, hogy mérkőzzék az ő vándordíjáért, amely huszonhét font ezüsből vert miniatűr automobilt ábrázol és a többi díjért, amelyek közt magyar díjak is vannak, József főherceg, Andrássy Sándor gróf, Zichy Rezső Béla gróf, Károlyi Imre gróf, Széchenyi László gróf, Hatvany Károly, Zsolnay Miklós, Budapest főváros és a Magyar Automobil-Klub tiszteletdíjai. És ez az automobil-való vetélkedés harcuz ugyan, de a ma már multtal bíró automobilozás tradíciójából levont tanulságok szerint van megszervezve, nem lesz olyan eszeveszett emberítés, mint amilyen volt hat vagy hét évvel ezelőtt a páris—madridi automobilverseny, amely örületében véres csikot húzott végig Franciaország testén és amelyet a kormány éppen e vértenger miatt kénytelen volt, ha jól emlékszem Bordeauxnál, zsandárokka szüntetni be. Ennek az emlékezetes automobilversenynek még ma is irtózat az emléke, mert annyi volt a halottja és sebesültje, mint egy kisebb ütközetnek.

Ellenben a Henrik herceg utasai, bár mérkőznie egymással, mégsem fognak kárt tenni sem járókelőben, sem önönmagukban, mert versengésüknek a feladata ezuttal nem az, hogy ki ér előbb célhoz, hanem az, hogy meglátszassék, hogy melyik kocsi bírja legjobban a nagy turát, melyik fog a legjobb kondícióban megérkezni a kitűzött célhoz. Az automobil-t tehát nem mint az emberi örűtség rettenetes hóhérját szabadítja rá három országra, hanem bölcs átlátással megértve, hogy miben fontos az leginkább, hogy az autók összemérkőzzenek: a praktikus használhatóságot keresi. Más szóval, helyes uton kutat az automobil igazi jövője felé. Olyannyira valóban a gyakorlati céloknak, a szolid lehetőségeknek az elérésére törekszik ez a mérkőzés, hogy szabályainak egyik pontja kimondja, hogy aki az utazáshoz nem tartozó személy testi épségében utközben netán kárt ejtene, az a mérkőzésből tüstént ki van zárva, akár hibás a dologban, akár nem.

Amint ezekből tehát látható, ez a mérkőzés valóban a germán pozitív ész és praktikus gondolkodás szerint van megszerkesztve. Mert teljes egészében azt keresi és azt akarja megmutatni, hogy mire jó az automobil, míg a francziák szomorú sebességörületükben csak azt tudták megmutatni, hogy mire rossz az automobil. Akkor ijedten tiltakozott is a világ mindenféle további automobilverseny ellen, úgy hogy már ábrándos tervek támadtak arról, hogy külön zárt, de ezerkilo-

méterekre szóló automobil-versenypályát építenek valahol az orosz síkságokon, míg most ugyanaz a világ közös érdeklődéssel kíséri az újféle versengést. Erzi, hogy amilyen embertelen volt amaz, olyannyira az egész emberiség céljait szolgálja emez.

A mi érdeklődésünk természetesen elsőrendű főközöttséggel fordul a mérkőzés felé, amelyben hét magyar pályázó is részt vesz. Hiszen a versengők munkájának az eredményéből nemcsak általános értékű új igazságok fognak leszürodni, hanem megderül majd az az igazság is, hogy Magyarország földje, a hádakra ez az útja, a népeknek ez az országútja az automobil számára is a legkívánatosabb út, ezer változatosságot nyújtva a tapasztalásszerzésre, a Kárpátok hegyszurdokaitól kezdve, a Szepesség pompás országútjainak a kihasználásával, a Duna fölötti lejtőkön át egész a kis magyar Alföld rónavidékéig. Itt minden tapasztalásra adva van a mód és minden szem eltelhetik a kedvére való gyönyörűséggel.

Ezért örvendetes, hogy most már nem harci zaj, hanem a béke munkája közben is felismerik az emberek, hogy Magyarország csakugyan a népek országútja. És így jönnek el hozzánk, nem vérrel, hanem kulturával és két nemzet barátságával jelölve az utat, amerre haladnak.

Paganel.

Napkeleti emlékek.

Irta: GYÁUR.

IX.

A konstantinápolyi nagykövethél valóságos csodadolgokat tudtak beszélni a yildizbeli diplomáciai ebédekről. De néha az is megesett, hogy nem Abdul-Hamid vált a nevetség tárgyává, hanem egy-egy diplomata-asszony.

Ilyen mulatságos esete volt Leishmannénak, az amerikai nagykövethél, még akkor csak követ, okos és szép feleségének, aki egy amerikai asszony egész vakmerőségével sarokba szorította a szultánt egy kérésével.

Mrs. Leishman a szultán mellett ült és ebéd közben játszadozva egy közönséges sima falegyezővel, amilyenre a kis lányok nyári mulatságokon emléksorokat szoktak íratni udvarlóikkal, amerikai blöffel megszólította a szultánt:

— Felséged csudálkozik a legeyzőmon. Oh, ez nem tud semmit. Közönséges falegyező. Mi amerikaiak az ilyeneken gyűjtjük az autogrammok. Valóban felség lekötelezne, ha ráírná a kézjegyzését.

Azt hiszem, Abdul-Hamid korának egyetlen jelentékeny embere volt, akitől még nem kértek tolazkodó gyűjtők autogrammot. Abdul-Hamid valahogyan kívül állt a forgalmon. Képzeltethető, mennyire meglepte ez a kérés. De még más oka is volt arra, hogy az esze megálljon ezen a tiszteletlen tolazkodáson.

A szultán névjegyzése ugyanis a *tugra*, amely a muzulmánok előtt szent. Hogyan teljesítse ő, a kalifa, egy amerikai asszony frivol kérését és írja a tugrát, amely csak hattokra és csak a legjelentősebb vallási okiratokra kerül eredeti kézírásban, egy legeyzőre,

amely már magában véve is igen léha szerszám, s amely idővel az amerikai asszonytársaságban kézről-kézre fog járni. Ez csak nem való egy kalifához, aki még az állami okiratokra is csak mondja, de nem írja az *olszun*-t, amely hivatalos szentesítés.

De a töröknek nem kenere a visszautasítás. Ha a fejét kéri, nem azt fogja mondani, hogy: kérem, ez bolond és teljesíthetetlen kérés, kérj mást; hanem azt, hogy: igen szívesen, persze hogy odaadom, de talán holnap, vagy holnapután, mert még ma valami dolgom van, amihez szükségem lesz a fejemre. Így halaszt a török, de nem tagad meg kereken.

Csak hogy a helyzet nem volt olyan, hogy halasztást türt volna. A kérés kereken és szabatosan szólt, s erre egy szultán nem kertelhet.

— Kalem! — parancsolta Abdul-Hamid a fordítójának, aki azonnal elő is állt egy fából metszett tollal, amellyel a réztollat nem kedvelő régi törökök innak.

A szultán nyugodtan rákanyarította a legyezőre a kacskaringós tigrát és az amerikai szép asszony alig fért a bőrébe az öröm miatt.

Az ebéd jól végződött, de a szultán már tudta, hogy mi lesz holnap. Másnap délben pedig a szultán első kamarása borzalmas közléssel kereste a nagykövetet.

— Madame, — így szólt — az Effendimis udvöletét hozom. Az Effendimis tegnap kegyes volt kegyelmes asszonyom legyezőjére írni a nevét, de azóta nagyon szégyenkezik, hogy egy ily előkelő hölgyet úgy megsértett, hogy csak festékekkel írta le a nevét legyezőjére, holott sokkal érdemlenebb asszonyok is gyémántban kapják a tigrát. Az Effendimis jóvá akarja tenni a hibáját és kéri a legyezőt, hogy briliánsokkal rakassa ki a kézírását.

Mrs. Leishman erre a kérésre nem volt elkészülve. Sem meg nem tagadhatta, mert végre is a férje akkreditált követ a szultán birodalmában, sem azt nem mondhatta, hogy a legyezőt elveszítette, mert a szultán aláírását nem illik elveszíteni. Előadta tehát a legyezőt, s nagyon csodálkoznám, ha a volt szultán most előkerült rejtett kincsei között nem leltároztak volna egy közönséges falegyezőt, amelynek egyik lapja ki volt törve. Hogy Leishmanné sohasem kapta vissza, az bizonyos, s ez jellemzi a ravasz török észjárását.

*

A Yildiz életének még egy mulatságos oldala volt Abdul-Hamid korában. Ez a Yildiz kulturélete. A színház és a zene nagy kedvtelése volt a trónjavesztett kalifának.

Voltaképpen legjobban szerette a csepürágókat. Órákig el tudott mulatni és szívből kacagott egy bűvész vagy kardnyelő mutatványain, de azért a valóságos színpadot sem hanyagolta el, s a palotában állandó színésztrouppot tartott, akik operetteket és operákat adtak elő. Dráma iránt nem volt érdeke, de meg nem is értette.

A palotai zenekar csupa tisztból állott s a karmester tengernagyi rangban volt.

De ezeken kívül valahány nagyobb művész megfordult Konstantinápolyban, mind hangversenyezett a szultán kis színpadán, sőt a legtöbb azért jött a török fővárosba, hogy a szultán előtt produkálja magát, ami néhány ezer korona jövedelmet és egy rendjelet eredményezett.

Sok bajuk volt a nagyköveteknek az ilyen művész-bemutatással s az utóbbi időben a diplomácia már vissza is utasította a protekciókérő művészeket, akik

lassankint hozzászoktak, hogy a konstantinápolyi nagyköveteket dilettáns imprezárióknak nézzék.

A szultán a könnyű zenét kedvelte, s különösen Strauss keringőit és a bécsi indulókat, ezenkívül egy-néhány régebbi olasz operát szeretett.

Két évvel ezelőtt a világhírű bécsi Fitzner-kvartett hangversenyezett nála. Fitznerék előbb egy fenséges Mozart-négyest játszottak s egész lelküket belélehelték a játékkukba, amelyet megihletett a szultán és a nagykövetek jelenléte. Alig végezték be az első számot, mikor a szultán megszólal:

— Igen szép, nagyon szép. Ezek az urak bécsiek. Talán ismerik azt a szép keringőt. Igen szép az a keringő.

A házi zenekar karmestere mindjárt tudta, mire gondol a szultán és megkérte Fitzneréket, hogy játszsák el a Strauss-féle régi Donauwalzert. Fitznerék összenéztek s majd hogy el nem nevelték magukat. De a nagykövet odaszólt, hogy csak játszsák. Nekik nem volt kottájuk hozzá, de nekivágtak a négyesben való improvizálásnak. Játsoztak, mint egy malaczbanda.

A szultán egész lelkesedése csak akkor tört ki. Elemében volt. Ezt a muzsikát szerette. Alig végződött a keringő, a szultán parancsot adott, hogy a bécsi kamaranegyenes üljön be a zenekarba és kísérje velük az előadandó Carment. A bécsiek mit tehettek mást, próba nélkül nekiültek Carmen-nek és az egész estét végigmuzsikálták a tengernagy-karmester vezényletére. Persze, hogy utána mindegyiknek kijutott a pénzeszsák, amelynek fölét leszedték a kamarások, meg a rendjel, amely már nem kellett a kamarásoknak.

De azért a külföldi művészekről is félt a szultán. A múlt évben megismerkedtem a német nagykövet egy estéjén egy frankfurti énekesnővel, aki csak amolyan dilettáns, de igen szép asszony. Ez a hölgy az urával, a zongoramesterével és az imprezáriójával érkezett oda, akiket valamennyit ő fizetett, mert vagyonos asszony volt. Ő beszélt nekem a következő mulatságos esetet.

Ez az asszony ugyanis a fejébe vette, hogy játszani fog a szultán előtt. De a nagykövetek már akkor nem interveniáltak művésznők érdekében, hát egy régi barátja, az egyik német dragomán utján eszközölt ki meghívást.

Csak hogy a meghívás csak a maga személyére szólt, az ura pedig nem akarta egyedül engedni a padisa fényes színe elé, mert kövérke asszony is volt, éppen olyan, aminőt a szultán kedvel. A zongorakísérő nélkül meg nem tudott volna énekelni, az imprezárió meg nem akart otthon maradni.

Csak hogy a szultán nem akarta ezt a három léhűtőt beengedni, s mikor mind a négyen megérkeztek, csak az asszonyt akarták a palotába bocsátani. Az asszony vissza akart fordulni, mire odabent meggondolták a dolgot, s miután nem a nagykövet utján kerültek a szultán elé, előbb megmotozták a három férfit, s csak azután engedték be.

De még ez sem volt elég, hanem amikor az a szép asszony felment az emelvényre, akkor tudta meg, hogy a házi tapőr kíséri, a három ur pedig kénytelen volt az egész előadás alatt a pódium előtt haptákban állani, arccal a szultán felé. Sem leülniök nem volt szabad, sem állóhelyükből elmozdulniök. Végül az asszony megkapta a tefakat-rendet, meg a pénzeszacskót, a három kísérő pedig megelégedhetett azzal, hogy bár kissé kényelmetlen helyzetben, de mégis két óra hosszat sütkérezhetett a szultán fényes ábrázatának kisugárzó melegében.

Szonett.

— Wilde Oszkár. —

Scogliettóban egymagamba járok,
Narancsok csüngnek fent az ágakon,
S mint aranylámpák, hintik útam
A fényt, a csillogó, lágy napvilágot.

A lábaimnál mindenütt virágok
S mint ezüst-holdak, halvány nárciszok,
A kék öbölt átszövik lángcsíkok
S lelkemre szállnak édes, enyhe álmok...

A távolból zsolozsma hangja reszket:
... „Megölték Jézust, Mária fiát!
Virágot szórni szent sirjára — jertek!”

— Legendás korba illenek e perczek,
Feledem mégis a Kalváriát,
Töviskoronát, Lándzsát s a Keresztet...

Karafiáth Jenő.

INNEN-ONNAN.

24 Juliánna horoszkópja. A kis Juliánna hercegnőt, a janzenista tulipánország kis trónörökösét megkeresztelték, de még mielőtt a víz fölé tartották, amelylyel lemosták eredendő bűneit, Vilma királynő csillagászt hivatott, hogy az égboltról olvastassa le, mi lesz parányi lánykájának jövő sorsa. És a csillagásznak persze volt magához való esze annyi, hogy csupa jót jövendőljön, ragyogó dolgokat, Juliánna boldog lesz és bölcs, hosszúéletű és szép. Kár felháborodni ezen a hókusz-pókuszon, még nagyobb kár volna siránkozni rajta, hogy ime visszасыledtünk a középkor babonáiba. Ha van valaki, aki sajnálatra méltó ebben a jóslásban, Vilma királynő az, mert mennyit csalódhatott már királyi trónusán is, ahová, azt hinni, fel se csapkod a szeszélyes sors korbácsütése, mennyit szenvedhetett már ez a kis uralkodó asszony, ha most, gyermeke születésekor ő is éppen úgy eltellik gonddal, aggodással, a jövendőt-féléssel, mint mi többiek, szegény emberek, akiket semmi se szoktat optimizmusra és vakon bizásra. Meg aztán csakugyan: a modern tudomány most rehabilitálni kezdi a csillagjóslást, a horoszkópot. Kitűnt, hogy a csillagoknak csakugyan van asztrális befolyásuk életünkre, cselekedeteinkre, és talán ha az égitestek mozgásainak, rejtelmeinek törvényeit megismernők, tudnók, micsoda befolyások alatt, micsoda tettekben kicsattanóan fog letelni muló életünk. A kis Vilma nem tett mást, csak éppen hogy anyai aggodásában elment a legmesszebbig, elment az Ismeretlenig!...

* * *

24 György urfi. Szegény kis Györgye! Amióta lemondott a trónörököségről, sehol egy perczig se találja helyét; tele van vágyakozással, és maga se tudja, mi az, ami után kívánczik. Napról-napra más tervvel lepi meg a környezetét, és a szerb sajtóiroda híven röpi szét a herceg legújabb kijelentéseit. Így jött hír róla minap, hogy Györgye az orosz hadseregbe lép be, majd meg hogy Japánba utazik, tanulmányútra. Aztán másik jelentés érkezett: nem, Györgye egy európai fürdőhelyre megy, ott fog üdülni, és nyomában következett a czáfolat: nem, mégsem, hanem egy angol egyetemre iratkozik be Györgye,

mert tanulni akar, tanulni!... Ki is jelentette egy barátjának, majd megmutatja, mit tesz a vasakat, hiszen tudja ő, milyen sok dolgot, tapasztalást kell még elsajátítania. De megmutatja, csak azért is... És így szálldogálnak a herceg urfi vágyai, tervről-tervre, mint az apró, színes lepkék virágról-virágra, és nincs pihenésük sehol, mert alig szállnak az egyikre, már egy másik virág, egy másik terv még édesebb mézzel csábitja őket. Mig végül rászállnak a legszebbre, a legszínesebbre, a legcsábitóbbra; és későn tudják meg, hogy az a gyönyörű az árulójuk volt; gonosz bűrök, vagy véres trón, halállal lakol, amiért hogy rászáll...

* * *

= A klérusképes töff-töff. Egy római ujságíró és a római pápa diskuráltak az automobilról, speciálisan a Pierpont Morgan nagyszerű ajándék-masínájáról, amit most kapott tőle a szent Vatikán. A kis zsurnaliszta emlékeztette szent Piust, hogy annak idején a biciklizést is megtiltotta a pápának a felsőbb hatalom, mint a házasságot, mivelhogy a pápi méltóságot felette kisebbitené, ha például egy éneklő kanonok repülő csuhával gubbasztana a kormányrud fölött, mint majom a sövényen, és a fék nyelére akasztaná az oltári szentséget, ha egy távoli haldoklóhoz sietni kéne. És kérdezte a riporterke, hogy az automobil is nem jut-e hasonló egyházi tilalom alá? Hiszen a biboros birétum alá ugyancsak nem illik az óriás fekete ókularé, a szélellező és a halálfejes lárva, az ordító szíren és a bömbölő tülök hangja nem hasonlít a lágy zsolozsmákhoz, és a benzin szaga se szent illatozás, miként a tömjén, myrrha és bérmlő-olaj párolgása. Mindegy, mondta a pápa, az automobil papi jármű lesz. Persze nem a kis koldus-parókiákon, ott az apostolok lova marad az utazóeszköz továbbra is, csak az érseki udvartól és püspöki dominiumtól fölfelé léssen egyházi cikk az autó. Szent baldachinokat szögeznek majd a tetejébe, és bibliai formákra gyártják, lesz csethal, lesz Noé bárkája, lesz Illés szekere is. És automobilon jár majd a megyés püspök pünkösdi körútra, és amíg a templom mögött a soffőr friss benzinnel lakatja jól a várakozó gépet, benn a templomban a püspök ur prédikálni fog Jézusról, ki egy alázatos számaron ballagott Egyiptom felé, ki a vizet gázolta és a golgotai göröngyön véresre törte talpát, — és amíg odakünn az uri masina kerekéről letisztítják az elgázolt ebnek és nyomorékká tett gyermeknek vérért, — benn a szószékről csengenek majd az igék, a szeretetről, az alázatról, a lemondásról és bójtról...

* * *

24 Spitzer Ignác-utca. Arad városa utcát nevezett el Spitzer Ignácra, aki nem nyert nagy csatákat, nem volt a tudomány bajnoka, sőt a jótékonyt is se találta fel, hanem csak gyakorolta. Még pedig életén át titokban, hogy zajt ne üssön vele, ha meg a halála után lárma támad a nyomán, már nem bánta: hiszen a hála, a köszönet, az elismerés harsonázait már nem hallja meg ott, ahol most az, apjával beszélget, hült ajakkal. Igazságosan osztotta el Spitzer Ignác a vagyonát azok között, akiket szeretett: szerette felekezetét, szülővárosát és a szegényeket. Azzal, hogy egész életén át egyért dolgozott: vagyont gyűjteni, hogy majdan ezzel a pénzzel adjon kifejezést annak az ő sokféle nemes szeretetének, Spitzer Ignác bebizonyította, hogy volt benne valami a művészből, aki az életét szívesen áldozza érte, hogy majd egyszer, valaha, egy chef d'oeuvreben érzéltse meg azt, ami jó, szép és nagyszerű vibrált a lelkében. Nemcsak a jótékonyágáért érdemelt elismerést Spitzer Ignác, hanem azért is, ami művészi tulajdonság volt benne. És mi gratulálunk hozzá Arad városának, hogy nevésségesen apró szempontokon teltette magát, felismerte Spitzer Ignácnak ezt az értékét, és az ő nevének szentelte a város egyik utcáját. Arad nobilisan revansálta Spitzer Ignác nagylelkűségét, amikor most így gondoskodott róla, hogy a

gazdag hagyatéknak nemcsak anyagi értéke legyen, aminek az inségesek és nyomorékok örvendeznek, hanem legyen etikai értéke is, öröme az ország többi Spitzereinek, azoknak is, akiket véletlenül talán másként hívnak, de lényegükben Spitzerek, sőt a szegényebbjeik csak — spitzerek.

* * *

= **A kapás szüzek.** A Valois Margit halállázás szerelmi játékait játszotta el két csitri parasztlány a mányi temető mellett. A tüzes és királyi hiénaasszonyét, ki minden éjszakán elfogyasztott egy deli vitézt, titokzatos sülyesztők, rejtett kripták vermeibe taszítván forró és gyűrött csipkái közül azt, ki csak egyszer is megosztá vele a kéjek nyoszolyáját és vakmerő tudója volt a misztikus perceknek, melyekben egy királyi némbor messze hajítá magától a szemérem palástját és a fenség koronáját és nem volt egyéb, mint mohó, háborodott nőstény. A fejedelmi hetéra megőrizhette a minden hívságos asszonyok bálványistenét, — tisztes hírét; várkastélyának ablakain inkább hullák buktak alá, de a pletyka fekete szajkója nem röpögt ki soha, — soha eleven száj nem tehetett tanúságot arról, hogy az ágyasház fehérbárony portiéreje mögött milyen éjjel várakozott és milyen hajnal virradt a szőke apródok és fekete leventék ifjúságára. És lám, a két kis mányi parasztfruska, az ismétlő iskolából alig hogy kinőtt, tizenöt éves, bimbózó éretlenség, végigcsinálja ezt a perverz asszony-örületet — a becsületért, a hírért. Az ő becsületük olcsóbb, mint egy czeda királyasszonyé, — csak egy ácslegénynek kellett meghalni miatta, azt is csak úgy verték agyon kapával, a krumpliföldeken, de azt a kapát egyazon rettegő álerény emelte magasra, mint a Valois Margit szörnyű csapóajtóját. A két ébredővérű asszonypalánta kettesben volt a nagy krumplimezőn, a nap se sütött már, csak a piros alkonyat lobogott, mint egy haldokló mécses, és a frissen kapált fekete föld csakugy lihegte magából az életet, az állatiaságot, csirák melegét, és vad vágyak kábulatát. És akkor jött arra egy szép részeg legény, a mámoros arcza pirosabb volt az alkonyi égnél, bronzsín mellett kitárta az esti hűvösnek és a szeme lángjában az egész nyár benne tüzelt. Tomboló fiatal kedvében Pán isten gyújtogathatott olyan ősi, pogány szerelmi poklot, amilyen itt következett most. És mikor a legény egy kökénybokor tövében elaludt, mint egy jóllakott faun, a két leány pedig tépett ruhában, lázas testtel a hazautra tért, a szilaj pogány sellőkben felébredt az illedelmes szűz, aki vasárnapi prédikációt hallgat liliomággal a keblén, és akit a lányág megcsufol, az apa kötéllel ver meg, ha fiatal vágya eltépi egyszer a tisztesség zaboláit. A két csitri már szinte reszketve látta, ahogy a fiu duhaj legénypajtások között, korcsmai szavakkal elhíreszteli e tavaszi este titkát, — és szinte látták, ahogy a templomban kilöki őket a szüzek padjából, hátra, a megesetek közé, és Péter Pál bálján nem lesz más táncosuk, mint a ragyavert falusi kanász. És így lopakodtak vissza halkan a kökénybokorhoz, és az aluvó büntanu fejére így emelték föl halálos csapásra a kapát. A gyilkolásuk félig a kártévő gyermek tette volt, ki hogy a pallóra öntött tintafojtért verést ne kapjon, fölégeti a házat, — félig pedig már a rettenetes asszony-állat, ki hazug erényrongyai védelmében ölni tud, a tulajdon párját, sőt magát is, — legyen bár egy ördögi elméjű történelmi dáma, vagy egy buta kis mányi parasztszűz.

* * *

24 **A gazdag koldus és a szegény milliárdos kisasszony.** Ne tessék megijedni, nem holmi erkölcsi példázat következik itt, amelyből napnál világosabban ragyog ki, hogy az erényekben dus koldus százszorta gazdagabb, mint az aranyfolyamokban fürdő bankárkisasszony, akinek mindene van, csak szíve nincs

(és hogy modernnek legyünk, megismételjük:), csak szíve nincs. Nem, az ilyen hazug meséknek lejárt az ideje, nem hisz bennük senki, legkevésbé a költő, aki mindennek jobban tudja, hogy az koldus, a milliárdos lány pedig milliárdos lány, és az értékelésnél semmi szerepe se jut az erkölcsi javaknak. Ellenkezőleg: ha valaminek jut szerepe, az erény ellentétje az, és így talán megállhatna talpán az az igazság, hogy az erkölcsstelen koldus gazdagabb, mint a legerényesebb milliárdos kisasszony. Aki pedig nem hiszi, hogy így van, olvassa csak azt a legujabb amerikai hymen-hirt, amely ez egyik Vanderbilt kisasszonynak egy igen-igen előkelő, de koldus herczeggel való jegyességéről beszél. Az aranyfolyam megint kiárad Amerikából, és a fülünknek kedves csörgedezéssel szalad ide a mohó Európába, sőt uram bocsá, annak is a legmohóbb szomjuságu országába, ahol aranykalászszaal ékes a róna. A hercegi jegyes roppantul előkelő, és királyokkal rokon. Valamikor, öt-hat év előtt, még duzs-gazdag volt maga is, de az ember nem azért Vilmos-huszár Debreczenben, hogy hamarosan nyakára ne hájon rengeteg vagyonának. És váltóbotrányai is voltak a herczegnek, és londoni matrözlebujokból úgy kellett menekülnie, mint a legkoldusabb koldusnak, aki a rendőrök elől szökik. Ment Amerikába, ahol most beleszeretett a princzbe a világ legprotestánsabb, legszigorubb erkölcsű milliárdos lánya. Vajjon, mi csábitotta? Egy riporternek megvallotta: nem a hercegi cím, nem a királyi rokonság, hanem az, hogy milyen furcsa mód kalandos életet élt már ez a hercegi koldus. És ezért — mint Ohnet apánk mondaná — bearanyozza a rozsdás czimert, kezét nyújtja a herczegnek, aki, valóban, az ő erkölcsstelen koldusságában látnivalón gazdagabb, mint az ezermillió hozományu menyasszonya.

* * *

= **Válaszlevél.** (Irja egy zágrábi fénynyomda üzletvezetője egy szerb miniszternek.) Mottó: pénz beszél, kutya ugat. — Bocsássa meg Uram, ha e levelem hangja kissé túl fogja bogni az üzleti illendőség határbástyáit, de hat esztendő alatt összegyülekezett jogos és becsületes epe háborodott föl bennem, mikor kézhez vettem b. rendelését. Az ur huszezer példányban rendeli meg nálam I. Péter életnagyságu képének olajnyomatát, állami hivatalok vagy miknek a diszítésére. Hogy az őszre kész legyen. Hogy előleget nem ad. Hogy majd a szállítás után fizet. Hát mit gondol az ur, mi vagyok én? Ökör vagyok-e én, aki nem tudja, miért huzza a jármot, vagy művész, aki passzióból mázol, avagy megkerült milliomos, aki a személtládába dugott ezresbankókkal próbálgatja az inasa hűségét, hátha nem lop? Vagy nem tud az ur arról a huszezer képről, ami néhai való jó Sándor királyról és b. nejről készült, iskolák parádéjának, és amelynek az árát csak most kaptam meg, miután hat esztendőn hetvenhét kormányt pöröltem huszonnyolcz ügyvéddel, és a pörösködésre és a szerb hatóságok sáppénzeire elherdáltam az egész megtakarított vagyonkámát! Azokat a képeket éppen pünkösdre liferáltam, amikor is uraságtok úgy leölték öfelségeiket, mint az ünnepi libát, — és akkor aztán »Isten fizesse meg!« és »Meghalt a gyerek, oda a komaság!« kiáltások kíséretében a huszezer darab finom, szép képet, ami magamnak is többbe volt, ami úgy hasonlított, majd hogy meg nem szólalt, — visszaküldték nekem, hogy csináljak amit akarok, kárpítozam ki akár Zágráb összes lakásainak a félreeső helyeit velük. És most még van az uraknak pofája énhozzám gyönni egy rendeléssel? Még ha szépen, előre beküldték volna a pénzt! De csak úgy mirnix, dirnix rendelnek, mintha elfelejtették volna a multat! Hát vegye tudomásul az ur, hogy én hitelezhetek egy bakonyi haramiának, egy római grófnak, egy monte-carlói öngyilkosnak vagy szerb disznópásztornak, de egy szerb királylyal, aki holnap már hachirozott filet lehet, nem kezdhet ki egy józan iparos. Isten velünk! U. i. Ha esetleg megkapom a pénzt, lelkiismeretes munkáért és pontos szállításért férfiui és üzleti becsületeimmel szavatolok.

24 **Chauchard.** Párisban meghalt Monsieur Chauchard, a Louvre-áruház egykori alapítója és vagy kétszáz millió franknyi vagyont hagyott hátra. Ez a Chauchard valami vidéki kis városban mint rőfösinas kezdte pályáját. A városkában két rőfösbolt volt: az Arany szívhez volt címezve az egyik, a Szegény ördöghöz a másik. Hogy inasnak kellett mennie, Chauchard egy percig se habozott a két üzlet között, és bizony nem az Arany szívhez állt be, hanem a Szegény ördög patronátusa alá helyezte magát. Talán az ördögnek hálája volt az, ami utóbb Chauchard-t tüneményes szerencséjéhez segítette, a Louvrehoz, a vagyonához, az ő kétszáz milliójához... Most, hogy meghalt, százmillió értékű képtárát az államra hagyta a nábob, másik százmillióját pedig a barátaira testálta. Amit az államnak hagyott: a pompás galéria örökön fenn fogja tartani a nevét, mert utcát neveznek el róla, és szobrot állítanak emlékezetének. De már a többi örökösével nem lesz ilyen szerencséje. A nábobnak tudniillik rögeszméje volt, hogy fejedelmi temetést kapjon, amilyent százötven év óta nem látott Páris. Parókás gyászhuszárok kísérik, à la Louis XV. kosztümös rizs-poros lakájok, és tudja isten mit nem talált még ki ez a gazdag öreg ur, akinek egyéb dolga se volt, mint magával foglalkozni. És most mi történt? Az, hogy a fejedelmi temetésből, amely egy félmillióba került volna, nem lesz semmi. A jó örökösök nem akarják. A jó örökösök rájöttek, hogy kár a pénzért. De nem ezt mondták, hanem hogy méltatlan lenne, ha komédiát üznének a nagy halott teteme körül. Legyen csak a temetés egészen szimpla, egyszerű, polgári. És amiért Chauchard az egész életén át dolgozott: a szép temetésből, a káprázatosból nem lesz semmi, de semmi... Ugy temetik, mint holmi puritánt, aki nem paktált az ördöggel soha, ellenben az Arany szívet szolgálta élete fogytáig. Az örökösök pedig most a százmillión felül még egy féllal gazdagabbak...

24 **Hordárok a főlépcsőn.** Akik itt nálunk a demokratizmus véres kardját hordják körül a szájukban, most nagyelégülten tekinthetnek a tükörbe. Diadalt arattak. Egy nagy, egy borzalmas igazságtalanságot szüntettek meg most, amikor kijárták, hogy miként Mohamed Paradicsoma az igazhívóknak, megnyilják derék hordáraink számára a házak főlépcsője. Hiszen tetszik tudni, hogy idáig nem járhattak rajta, hanem csak a cselédlépcsőn, és nem is volt uriház az olyan, amelynek kapualjában ott ne fityegett volna ez a különösen disztigáló tilalom: Cselédeknek, hordároknak és kutyáknak a főlépcsőn járni tilos! Szegény hordárok, ezek az ujkori vörössipkások bizonyára rosszul érezték magukat, amiért a tilalom két ilyen kétes egzisztenciájú szomszéd közé ékelte őket, amilyen jobbról a cseléd, balról a kutya. Már a cseléd ellen is méltán tiltakozhattak, hogyne, hiszen otthon ők is nagyságos urak, akik cselédet tartanak, tisztes családapák, akiknek fia doktor ur lesz, és a feleségük pedig éppen úgy kávéházba jár, akár a háziur felesége. Miért állítják hát őket a cselédek mellé? És főleg a kutya-szomszédság ellen lehetett kifogásuk, hiszen a kutyákról csak mi tudjuk, hogy amelyik ugat, az nem harap, holott a kutyáknak sejtelmük sincs erről az alapigazságról... Szóval, a hordároknak nem tetszett a dolog, és az egyesületük, meg befolyásos demokrata barátaik addig-addig tárgyaltak a háziurakkal, amíg végre megszerezték az engedélyt, hogy a hordár ezentúl a főlépcsőn járhatson. Parányi forradalom ez, de illő, hogy feljegyeztessék, mint az igazság és méltányosság ritka diadala. Mert a hordár, aki szerelmes leveleinket viszi, az anyagi ügyeinket közvetíti, s a szívünkbe lát és az erszényünkbe: a hordár annyira a főlépcsőjén jár a mi szegény életünknek, hogy már ezért is kijár neki az az előjog, a házak lépcsőit rón.

SZINHÁZ.

A színházi hét.

— június 11.

»A Remény« a *Nemzetiben*. Egy pár évvel ezelőtt, a naturalista-irodalom delelőjén, fölcsigázott izgalommal nézte a világ e *Heyermanns*-drámát. A száguldó szocialista világnézet fanfárjai harsogtak belőle. A ropogó, korhadó gerendájú halászhajó, amely egy csomó fiatal étellel himbál a bömbölő tengeren, a büszke tőke, amely csak játszik a munka e patkányaival és az apáikat, férjeiket örökké visszaváró, de soha vissza nem kapó tengerparti asszonyok, — ez a szokatlan világ megremegettette zajongásával és jajával idegeinket. Valami bravuros nagy erő volt benne. Nyers és igaz, s mi úgy éreztük, hogy a tenger e félelmetes éjszakai bögésében, a kis kártyaházak recsegésében, az asszonyok lamentálásában a munkának gyászdala és egyben csatakiáltása hangzik. És benne az emberek, rongyos halászok, tengődő életek; egy ember, aki a börtönben megtanulta gyűlölni az elnyomatást, becsmérlni a pénz hitványságát, akit sápadtra sorvasztott az éjszakai meditáció; és egy másik fiatal ficzkó, aki fél a tengertől, aki sohasem akar hajóra szállni, akiben úgy reszket és jajgat az élethez kapaszkodó ösztön, hogy a velőnkbe markol, s mégis elviszik. Lázadások tüzeit éreztük e drámában.

Most pedig, hogy egy kicsit eljárt felette az idő, úgy láttuk viszont, mint egy borzalmas emléket, amely a derűs napfényből elhív, hogy sötét mementókat sóhajtson a fülünkbe. Most a brutalitása megdöbbenett, meztelensége sikoltóvá lett és most úgy találtuk, hogy nem sokkal több, mint egy halálordítás, mely az idegek hurján játszik. Amit ez a börtönviselt ember a tőkéről és az emborsorsról mond, azóta százszor hallottuk és vezércikk-szólammmá lett. A hajó gazdájáról, aki kegyetlenül és arcának egy rándulása nélkül áll a munkás-kadáverek felett, úgy láttuk, mintha hazug volna és az egésznek vontatottsága, kiélelőse, a rikoltó Marseillaise, a jajgató asszonyok, a nyomásgyártó sötétség, a fuldokló lámpavilág, a tengerpart némán szálló babonája, ez az egész súlyedő patkányvilág vigasztalannak és mesterkéltnek tűnt fel. Ugy kell annak lenni, hogy mi öregeztünk meg, vagy a Föld-golyóbis fordult be velünk trópusosabb szférákba, vagy hitetlenek lettünk az új hitvallás iránt is, vagy betömjük a füleinket és behunyjuk a szemeinket este, amikor nem akarunk bénákat látni...

És így »A Remény« megmaradt egy irodalmi irány mérőföldkövének, mestermunkának, amelyet az ember megnez, sohasem felejt el többé, de amelyet sohasem is néz meg többé. S mi marad meg belőle? Egy jajkiáltás, amely a tenger ellen küzd, a tenger ellen, aki hatalmas, erős, megöli az apákat, elnyeli a testvéreket és egy napon bezörget az ablakon a legfiatalabb gyermekért is és elviszi őt is. Megmarad egy jajkiáltás, egy fiú, egy ajtófélfá, amelybe belekapaszkodik, — mert ez több, mint naturalizmus, ez szimbólum. Megmarad egy öreg koldus képe is, aki mig fiatal volt, tonnaszámba vagdosta le a heringek fejét és most nincs egybe egy szűkeszü filozófiánál: Így kell annak lenni. Mi megöljük a heringeket, a tenger pedig megöl minket. Az élet örökön vándorol... Ennek az öreg koldusnak nyájas szép arcza megmarad. Mert ez több mint egy ember, ez az absztrakciója a nyomoruságnak. És mi marad még meg? Asszonyok, halászok feleségei, akik éjjelen együtt ülnek, babonás, buta történeteket mondanak el egymásnak, stoppolnak, csipkét vernek és nem vigasztalják egymást és az élettől nem várnak már semmit és senkit... Ez is megmarad, mert az ember megérzi, hogy ez így lesz az unokák idején is, mert így volt már a nagyanyák idején is, a férjek mindig kiszállnak a tengerre, a

feleségek pedig örökké ebben a csüggedt szomorúságban gondolnak rájuk, mialatt stoppolnak és csipkét vernek. Ez is megmarad, mert az élet ritmusa van benne, a soha-elnem-érésnek melanchóliája...

Ma tehát egészen mássá lenne ez a dráma, ha ma írná meg újra valaki. Csak az örökkévalóság vonalai győznének benne, s ami kicsinyes, ami tendenczia, ami programmbeszéd, ami a pillanatfájdalmak felszisszenése, eltűnne belőle; a csendes és sorvadt nyugalom komorságával szállna rá »A Remény« a zugó és ölelő tengerre. Nem csataordítás volna az útja, hanem csupán gályarabok szomorú éneke, egy örökkön tartó mitikus tengeri csatának szőzgyedik éjszakája... Mert nem a könyörtelen igazságokban, hanem az összeomló szimbólumokban van a szépség...

Talán négy esztendeje lehet, hogy annyi új és érdekes megismerés során a Thália-színház a mi partjainkra is ideszállította »A Remény«-t. Ma nehéz volt leküzdeni az akkori friss szenzáció emlékeit. Az új világnézet szalónképessé, államiszínház-jellegűvé lett azóta, de emberek és darabok nem válhatnak büntetlenül forradalmárokból kormányképesekké. Akkor az alig rutinos, jóformán kezdő színészek az elszántságnak, a fájdalomnak, a senyvedt indulatoknak csodálatosan benső hangjait hallatták. Ma *Pelhes, Somlay, Gál, Gabányi, Hajdu, Barla, Kovács, Fáy Szeréna, Hegyesi Mari, Váradi Aranka, Vizvári Marika, Molnár Rózi és Demjén Mari* játékában egészben kellemes, de nagy érzelmek nélkül való, lankadt, kissé burzsoá-mérsékletű szenvedélyeket kaptunk. Semmi bántó sem volt az előadásban, de minden nyöszörgés a helyén volt, minden jajkiáltás hosszú tanultságból fakadt és minden felhőrdülést a színész mondott el s egyet sem az, ember... A *Hevesi Sándor* rendezése ezuttal is az akkorinak poétamunkája volt. A tengernek hideg és sós levegője áradt a színpadról s a holdland partnak tiszta, szemérmes nyomorúsága.

•

Az édes teher. Mire elérkezik a tejkongresszus, meg az állatkiállítás Budapestre, akkorára Heltai Jenő közismert családapái is megjelennek a Vigszínházban, hogy fittyet hányjanak egyrészt a Hamburgische Dramaturgie szabályainak, másrészt a jó családapa kötelességeinek. A közismert családapa rendszerint egy merész ballépéssel teszi túl magát a házasság nyügén, vagy amint ő mondja: az édes terhen és addig csalja, csalja a feleségét, amíg egy új kalappal újra meg nem hódítja a szívét. Ezuttal nem egészen így áll a bál, sőt a derék családapa inkább azt szeretné, ha a felesége csálná meg őt, de ez nem nagyon hajlandó rá. Ami többféle okból valószínűtlen, de arra vall, hogy a budapesti asszonyok a Vigszínház színpadán erkölcsükben megfinomulnak a Heltai kezén. A valószínűség kebelbarátai nem dörgölik ugyan nagyon elégedetten e cselekmény láttára a kezüket, de néhány igen mulatságos figura és kómikus helyzet van a darabban. Ilyen például a *Szerémi* kártyása, aki csak akkor tud édes dolgokat a nő fülébe sugni, ha folyton kártyát kever, tehát azt teszi: És ilyenek régi ismerőseink, a derék társszerzők, akiket *Tihanyi* és *Harsányi* a soha el nem készülő operett aranyos melabujával zománcoznak be. Velük van természetesen eszméik sugallója, a fess Böske is, aki több énekszámot is sugalmaz Zerkovitz és más jeles zeneszerzők tollából. A publikum pedig jókedvűen győződik meg róla, hogy *Góth* és *Góthné* végül ismét egymáséi lesznek, hogy *Kornai Berta* még mindig édesen sugalmaz a lábával és hogy a nyári bohózatoknak az a legszebb tulajdonságuk, hogy libapecsénye és uborkasaláta következik utánuk.

Baburin.

ZENE.

Zenei állapotok. Egy esztendőnek a muzsikájára gondolok vissza. Mikor így általános impressziót idézek föl magamban, ugyanazt érzem, amit az egészen modern kompozíciók után szoktam érezni: zug-bug, kavargó az emlékezetem, sok volt, amit hallottam, hangos, pretenziós, érdekes, de fárasztó. Főképp azért fárasztó, mert folyton kerestem a logikát, az összekötő fonalat, az irányt, a kifejlődést és nem találtam meg. Mire való, hova vezet mindez? Nem találtam ebben a sok muzsikálásban karaktert, szint, egyéniséget. Nem beszélek az idegen koncertekről. A plakátok bolondul tarka millefleurjének, mely tél derekán utcáinkon virit, semmi köze a mi talajunkhoz. Ez a sok exotikus csodavirág nem a mi virágunk. A nagy szólisták, a zenei irodalom nemzetközi ágensei, akik a Mendelssohn-koncerttel, a Chopin-balladákkal, a Waldstein-szonátával és a Csárdajelenetekkel uniformizálják a hangversenytermeket San-Franciscótól Vladivosztokig, de épp oly kevésbé képviselnek helyi civilizációt, mint a Pullman-kocsik, melyek végigroptatják őket a világon. A gyorsvonalak közvetítette zenei kultúrán kívül mindenütt, ahol komoly dolog a művészet, stabilis helyi kultúra is van. Ez érdekel bennünket. Van-e nálunk, és milyen? Kell, hogy valamelyes legyen, mert rengeteg sokat muzsikálnak Budapesten és szinte hihetetlenül gyors metamorfózissal jutottunk el Dankó Pistától Strauss Richárdig. A magyar nótán ábrándozó és busuló kisasszonyok száma aggasztóan csökken. Aggasztóan azokra nézve, akik egy kedves nemzeti vonás hervadását látják ebben. Minket nem igen érint ez a hazafias bánat. Ismerjük a népdal jelentőségét a műhistóriában s tudjuk, hogy e jelentőség nem terjed bizonyos fejlődési ponton túl. Ha túlterjed: ez elmaradottság, kiskorúság, egészségtelen és művésztelen primitíviség. Előre! a jelszó és helyes dolog, ha a konzervatóriumból kikerült kisasszonyoknak és fiatal uraknak más a zenei ideáljuk, mint a nyolczütemes nóta. Gyönyörű és irigyléreméltó volna az állapot, ha ennek a fiatal, fogékony, rajongó nemzedéknek az ideálja tisztán művészeti és tisztán nemzeti volna. Sajnos, nem az. Sem az abszolút művészetért nem hevül, sem pedig azért a finom, becses faji vonásért a művészetben, melyre a nagy kulturnemzetek oly büszkék. Falánkok vagyunk még, válogatás nélkül falánkok. Szürcsöljük mohón Debussyt, Puccinit, Strauss Richárdot, Indyt, Csajkovszkyt, Glazunovot, Bossit, össze-vissza. Nem értjük meg, de mámorosan, fanatikusan kultiváljuk. Elveink nincsenek, kozmopoliták vagyunk. Csak a méretek az imponáló és a különzerűség. S ennek a kiforratlan izlésnek a tükörképe a zenei szezon: opera, filharmónia, kamarazene, ének- és hangszerkoncert. — A klasszikust fiatalosan lenézzük, a modernnek megértés nélkül tapsolunk. Arra a tömeg még kevésbé művelt, hogy maga adjon irányt és tartalmat, hogy selejtezzon és visszautasítson. Fórum pedig nincsen, mely a vezetést magához ragadná. Itt a különbség nálunk a képzőművészet és a muzsika közt. A pikturát és a szobrászatot négy-öt hivatalos vezető testület oktrojálja, kiki a maga hite szerint, a publikumra. A zenében a közönség iránytalanul és vakon imbolgog. Amott az emberek stílustalansága iskolához és tekintélyhez fűződik, emitt teljesen naturalista és ösztönszerű. Igazán nem tudni, melyik a kedvezőbb eset. Vigasztaló, hogy az állapot átmeneti, s a közönség épp úgy megtalálja idővel a maga helyes útját, mint a művész.

K. A.

A női szépség titka, hogy a toilette-asztalról ne hiányozzanak a hírneves KRIEGER-féle AKÁCZIA-szépítőszerek, mint a páratlan akácia-arcczenőcs, akácia-puder és akácia-szappan, melyek kaphatók a KORONA-gyógyszertárban Budapest, Kálvin-tér, Baross-u. sarok. Postai szétküldés naponta.

Művészet.

Perlmutter Izsák.

A komoly magyar művészetet annyira kompromittáló ultramodernek: a Miénk, megint szégyent hozott a dicső magyar hazára, — egyik tagjuk: *Perlmutter Izsák* a nagy aranyérmet kapta a müncheni nemzetközi tárlaton. Jól tessék megérteni: ez nem az Earl Courts exotikus kiállítása, ahol a londoni Friedmann aranyérmeket akaszt Innocenték nyakába, hálából azért, mert a saját külön Ős-Budavárát államköltségen segítettek neki képekkel feldiszipolni; ez a müncheni nagy nemzetközi tárlat a Glaspalastban, ahol évente a legnagyobbak találkoznak vitézi tornára. A piktura Derby-je ez; esemény az egész világ művészeti életében s dicsősége a kultúrában vezető nemzetek legjobbjainak is, ha fiai között akad birtokosa a müncheni nagy aranyéremnek. Még a magyar nagy aranyérmet is csak a legnagyobb külföldiek kapták eddig, pedig ez csak egy, kis balkán exkurzió Európa jelesein, a Glaspalastban azonban hatezer kép versenyez a pálmáért.

És most jó a hír, hogy ezt a ritka dicsőséget egy »komolytalan« Miénk-tag szerezte meg Magyarországnak. Egy Miénk-tag, sőt mi több: egy Perlmutter, sőt még sötébb, egy Izsák! No, ha ennek se fog örülni Apponyi, akkor igazán nem tudjuk, mivel szerezzünk örömet neki?

Nem hinnők, hogy tulozunk, ha azt állítjuk: nincs száz ember ebben az országban, aki ismerné ezt a pedig eléggé karakterisztikus nevet. Pedig a művész már nem is éppen fiatal ember, — negyvenhárom éves — Pesten született, itt végezte iskoláit, festeni is Karlovszkynál kezdett, apja — aki ugyancsak kiváló tehetségű, ha dilettáns festő volt is — szinte itt lakott s a művész ma is itt él közöttünk állandóan (kivéve külföldi tanulmányutjainak idejét!), sőt még háza is van — az Andrássy-uton. Ha egyéb nem is, ez az utóbbi »tehetsége« mégis csak szerezhetett volna neki valami kis népszerűséget.

A népszerűség azonban csak a külföldön szegődött hozzá s — úgy látszik — odakünn hü maradt hozzá maig. Már első lépésekor Párisban, mikor a Julianban Le Fèvre és Robert-Fleury tanítványa lett, a kiválasztottakat megillető tisztelettel bántak vele tanárai, s mikor alig egy évi munka után a Prix de Rome nyertesei bevonultak az örök városba, Perlmutter lett az atelier büszkesége mindaddig, míg a maga szárnyán el nem indult Hollandiába. Rembrandt országa volt első szerelme s az maradt maig, pedig ugyancsak sokszor az orra alá dörzsölték »hazafiatlanságát« azok, akik a nemzeti művészetet a tulipánban s a cifra szürben látják, — ha rosszul festve is. De egy olyan telivér művésznek lehet-e alkalmasabb helyet keresnie fejlődése idején Hollandiánál? A pittoreszk architektúra, festői intérieurök, viselet, harmónikus élet, tanult modellek, mindez olyan művészi levegőt áraszt ott maga körül, hogy nem csoda, ha a piktör nem vágyik vissza a mi művészietlen pesti életünkbe. De Perlmutter, mint izig-vérig modern művész, ott is a modern élet megnyilvánulásait kereste, abból a bölcs és igaz szempontból indulva ki, hogy minden kor nyújt bőven kifogástalan és artisztikus művészi sujet-t, csak meg kell látni és meg kell érteni. Azt a babonát, hogy a modern viselet abszolút festőietlen, Perlmutter sohasem hitte el, sőt nem egyszer bizonygatta, hogy ha Rembrandt vagy Hals ma élnének, még szebb képeket alkottak volna, mint korukban, mert a modern viselet — hogy egyebet ne említsünk — legalább is sokkal változatosabb, mint a középkori férfi- és női-uniformis.

Naturalistának tartják — az impresszionisták; a naturalisták pedig — impresszionistának. Ő maga azonban bölcsen-ugy vallja, hogy az impresszionizmus és a realizmus

közt nincs semmi különbség, mivel mindegyik természet után adja vissza az impresszióit. Csak a felületesség vagy a könnyelmű szófacsarás adhat külön értelmet az impresszionizmusnak, arra támaszkodván, hogy az impresszionista a természetben gyorsan változó, elsuhanó pillanatot igyekszik megragadni, míg a naturalista több detaillé-t lát és ad vissza vásznán. Ám nyilvánvaló, hogy az impresszionista látása a logikusabb és természetesebb a kicsinyes látásnál a dolgok változó permanenciájának megkötése. Amiből viszont világos, hogy a jó impresszionista festő a legreálisabb. Hogy az impresszionizmusba fanatikus keresők vagy utánczó szélhámosok belekevertek sohasem látott, vagy legjobb esetben rosszul látott szín- és forma-galimathiaszokat, az nem változtat ezen az elemi igazságon, legfeljebb megerősíti azt. Ha ugyanis a kép nem természetes, nem is impresszionizmus, aminthogy egy akadémikusan kinyalt, kinosan detaillirozott kép sem természetes hatású és így nem is — realizmus. A futólag elsuhanónak, de jól és gyorsan látottnak, mint a legtermészetesebb látásnak, friss visszaadása — ez az igazi impresszionizmus és mivel igazság, tehát egyben a legerősebb realizmus is.

Perlmutter ilyen realista impresszionista, — talán ezért tartják a mi »komoly« művészeink hóbortosnak. Csak a Miénk becsülte meg: nemcsak tagjává, de legutóbbi közgyűlésén vezérlobizottságába is beválasztotta. Még előbb, semmint a müncheni aranyérmet hazahozhatta volna. A nagy aranyérem csillogása azonban feléje fogja vonni tán a közönség figyelmét is végre, ha eddig a tárlatokon nem is látta meg Innocentéktől. Bár az is lehet, hogy ezután meg éppen bojkottálni fogják! Egy budapesti háziúr, egy Perlmutter, egy Izsák s a nagy müncheni aranyérem, — ez igazán sokkal több, mint amennyit a Göröcsöni Dénesék gyomra elviselni képes.

Tövis.

IRODALOM.

Vadalmák. (Irta Szende-Dárdai Olga.) Egy kötet novella, nagyobbbrészt csak skicczek abból a társaséletből, amelyben egy okos és izléses asszony csak léha sivárságot érez. A pesti középosztály szatirikus rajza van meg csaknem minden egyes kis karczolatában. Leányok, akik jukkerkedve és szívtelenül flörtölnek a férfakkal, asszonyok, akik a mondén élet hiúságában fűződnek, lenézett családjának és kinevetett ideálok, egy szóval az a miliő, amely ellen újabban mind több és több ostopattogás hallatszik. Valami kedves asszonyi konzervatívizmussal nézi ezeket a dolgokat a könyv írója, aki az emberek karikírozásának, a szeszélyes rajznak nagyobb mestere, mint az elbeszélésnek. Csaknem valamennyi novellája dialógusokban pereg s csaknem valamennyi a divatos morálnak tükrö. De nem keserű és sohasem tola kodóan oktató. Csak azt a fel fogását akarja kidomborítani, hogy valaha más kultusza divott az asszonyi erényeknek, más vágyak égtek a lányszívekben és más eszményekért szálltak sikra a dandyk. Olvasva a kötetet, egy tartózkodó, de okosan látó asszony malicziáját érezzük meg, aki az életnek zavaros kerengésében, a nagyszerű aranyborjúimádatban, mely körülötte kering, elmés megjegyzéseket ír a notice-ába. Nem nagyon súlyosakat, de elméseket.

A nagy háború. (Irta: *Maritimus*.) A rémet, mely némely feszült perczen bombák zuhogását és shrapnellek fergetegét zuditja a háborútól irtózó emberiségre, itt egy érdekes toll veti a papírra. Egy elképzelt olasz és osztrák-magyar tengeri csata zajlik le az Adria sötét vizein, amely e perczen nyugodtan, az ő mormogó egykedvűségével várja nyári barátait az ölébe,

de ki tudja mikor válik haragossá és mikor borul föléje mér-földekre a tüzipernye felhője. A nagy háboru éppen a lehetőségei miatt érdekel s kiindulópontja: az olasz irredentisták camorra-szerű aknamunkája, amely a monarchiát befejezett tények elé állítja, egészen reális. Mégis az ilyen regény sokkal érdekesebb akkor, ha fantasztikus, mintha realitásokra ügyelő. Ez a fajta irodalom abszolute nem irodalom, csakugy mint a detektiv-regény nem az, vagy mint a ponyvaregény nem az, vagy mint Wells nem az és lassanként a tárczaregény egészen rá fog térni a határtalan lehetőségek országutjára, de az ilyesminek, ha már elveti az irodalmi békókat, fantasztikusan merész röp-tűnek kell lenni. Olyan csaták legyenek benne, hogy lélekzet-elfojtva olvassuk, olyan leírások, melyek Hugo Victor művészetét is elhalványítják. Efajta regénynek is megvan a jogosultsága, — mundus vult decipi — de akkor dermeszsen meg csakugyan és ne tudjam letenni, míg végig nem olvastam. Ilyesmireh azonban a Luigi Barzini tollára és erejére volna szükség s ezek a kvalitások ebben a háborus regényben még fogyatékosak. Így is látszik, hogy olyasvalaki írhatta, aki ismeri a tengeri flották erejét, látta tüzeik játékát, átélte fantáziájában egy vízi háboru öldöklő méreteit, de a csendes szerelmi idilleket jobban tudja festeni, mint ami igazi feladata volna: a pusztítás génuszát.

KÖZGAZDASÁG.

A Salgótarjáni Kőszénbánya r.-t. alaptőkéjét utolsó ízben 1907. január havában emelte, hogy a tulajdonát tevő zsvölgyi bányáinak termelését 5 millió métermázsával fokozza. Az ujonnan mélyített akna, mely évi 5—6 millió métermázsát termelésre van berendezve, már 1909. őszén üzembe jön. 1908. elején jött létre a kincstárral az a megállapodás, mely a társulatot arra kötelezte, hogy a zsvölgyi kincstári szénbányákat az üzemi berendezésekkel, tisztai és munkáslakásokkal együtt — a szerződésben a társulat javára biztosított előnyök ellenében — a kincstárnak már most visszabocsássa. A társulat által e szerződésben elvállalt és előrelátott kötelezettségek gyors teljesítése tetemes kiadásokkal jár. A napokban alakult meg ezenkívül a Nyugatmagyarországi Kőszénbánya r.-t., melynek alaptőkéjét felében a vállalat jegyezte. A társulat igazgatósága ezeknek az ujonnan felmerült kiadásoknak a fedezését alaptőkéje felemelése útján akarja biztosítani és június 19-ére rendkívüli közgyűlést hív össze, mely elé azt az indítványt terjeszti, hogy határozzák el 20.000 darab 200 K névértékű új részvény kibocsátása által az alaptőkének 4 millió K-val való felemelését 18 millió K-ról 22 millió K-ra. Felhatalmazást fog kérni továbbá, hogy a kibocsátandó részvényekből 10.000 darabra adja meg a régi részvényeseknek az elővételi jogot. A fennmaradó 10.000 darab részvényt a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank vezetése alatt álló, több évre alakult szindikátusnak adja el oly feltétellel, hogy a szindikátus tartama alatt e 10.000 darabot piacra nem hozhatja és hogy az általa átveendő részvények ára a részvényeseknek átengedendő részvények látvételi árfolyamánál alacsonyabb nem lehet. Az ujonnan kibocsátandó 20.000 részvényre a befizetéseket az 1909. és 1910. években kell teljesíteni, de e részvények az 1909. és 1910. évek üzleti eredményében nem részesednek, hanem 5%-os kamattérítést kapnak.

HETI POSTA.

A horoszkóp. Felhasználtuk; de egészen más következtetést vontunk le, mint ön cselekedte. Nem az idők babonájára esik a suly, hanem a gyarló, kétségekkel vívódó ember-szív gyöngeségére, amely az idők végeiglen egyforma marad. Mindenestre köszönjük, hogy oly szíves volt bennünket figyelmeztetni valamire, ami figyelmünket szinte elkerülte.

Budapest. T. G. Ön hetet-havat összehord, mindazt amivel a modernnek az Arany recipjét kibővítették. Van itt cararakel, csókház, Irisz-mosoly, was gut und theuer! Spóroljon,

Budapest, 1909. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betűivel.

az egekre! Gondolja meg, hogy nemcsak magát teszi tönkre, de a kölcsönadóit is.

Budapest. L. J. Ön egészen jól fest a családban. Türtöztesse magát még egy ideig.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

A Schmidthauer-féle Igmándi keserűvíz mindazon esetekben, ahol a természetes keserűvíz gyomortisztító és hashajtó hatása kívánatos, azon figyelmet érdemlő előnyben van, hogy nemcsak legtűrhetőbb ízénél fogva kényesebb ízű egyének is könnyen, undor nélkül bevehetik, de a hatékony ásványokban is legtartalomdusabb lévén, elegendő belőle az ilyen művizeknél szokásos adagnak a fele, vagyis már fél ivópohárral, hogy a kívánt fájdalommentes hatást előidézzé.

♦♦ Minden étkezés után egy késhegynyi ♦♦

DIGESTOL GLÜCK

♦♦ legtkételesebb emésztőporból, ♦♦

mely elősegíti az emésztést, fokozza a bélműködést és étvágyjavítólag hat. Javalva van a gyomor és bél legkülönbözőbb bántalmainál, bélrenyheségnél, étvágytalanságnál stb.

Kapható 2 K-ért minden gyógyszertárban. 3 dobozt 5 K-ért franco küld.

FÓRAKTÁR:

GLÜCK REZSŐ gyógyszertára Budapest, VI., Hungária-körút 93.

DUPLA MALÁTASÖR

Szent István
védjeggyel

Szent István
védjeggyel

*** A ***
legfinomabb
élvezeti ital

✱ Gyártja ✱
a Kőbányai
POLGÁRI
Serfőző r.-t.

≡ ÜDIT ≡

GYÓGYIT

Ezen palack mu-
tatja be a valódi DUPLA MALÁTASÖRT eredeti gyári
töltésben. ::

Kapható minden fűszerüzletben és Kávéházban.

**CSÜZ.
KÖSZVÉNY.
ISCHIAS.
IZZADMÁNYOK-
NÁL**

ELSŐ:

PÖSTYÉN

FÜRDŐ

1908: 12.000 beteg talált gyógyulást, enyhülést Pöstyén termé-
szetes meleg rádiumdus iszapfürdőiben.
Egész éven át nyitva. Prospektust: Fürdőigazgatóság, Pöstyén.